

(On)zichtbare slachtoffers van schadelijke praktijken

Op Chat met Fier van 2018 t/m 2021

*Anne-jet Elsinga-Dam
Frank Noteboom
Pascalle van Duuren*

fier!

(On)zichtbare slachtoffers van schadelijke praktijken

Op Chat met Fier van 2018 t/m 2021

November 2023

Anne-jet Elsinga-Dam, Frank Noteboom en Pascal van Duuren

Het onderzoek (M)eer Zien is een samenwerking tussen Fier, Sterk Huis, Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating en Hogeschool Leiden. Kijk voor meer over dit onderzoek op www.fier.nl/schadelijke-praktijken

Fier - Behandel- en expertisecentrum bij geweld in afhankelijkheidsrelaties

Holstmeeweg 1, 8936 AS Leeuwarden
onderzoek@fier.nl
www.fier.nl

Vormgeving: Renske de Boer | DesignFestijn

Fotografie: Adobe Stock, Unsplash

Dit rapport is mogelijk gemaakt door:

Inhoud

1. Introductie	3
2. Onderzoeksverantwoording	7
3. Slachtoffers van schadelijke praktijken in beeld	9
4. Wat leert de data ons?	17
5. Hoe verhoudt de data zich ten opzichte van de literatuur?	19
6. Conclusie en aanbevelingen	22
Bibliografie	24
Bijlage 1	25
Bijlage 2	26

1. Introductie

Op Chat met Fier logt S123 in, een meisje van negentien jaar. Ze vertelt dat ze op straat is gezien met een jongen en dat hier een foto van is gemaakt en gedeeld in een expogroep. Haar familie is van Afghaanse afkomst en schaamt zich enorm. Om de eer te herstellen zijn er meteen plannen gemaakt voor uithuwelijking. Het meisje is bang; ze wil niet trouwen. Op Chat met Fier deelt ze haar verhaal voor het eerst. Helaas staat haar verhaal niet op zichzelf.¹

Het aantal zaken met (vermoeden van) schadelijke praktijken en een mogelijk eermotief dat jaarlijks door de politie en specialistische instellingen gemeld wordt, is slechts het topje van de ijsberg. Schattingen van de werkelijke aantallen liggen een stuk hoger². Het gaat hier dus grotendeels om onzichtbare problematiek³. Er zijn meerdere verklaringen waarom enkel het topje van de ijsberg zichtbaar is. Ten eerste, spelen schadelijke praktijken zich voornamelijk af in het verborgene. Soms worden bepaalde praktijken – bijvoorbeeld besnijdenis – in het buitenland uitgevoerd om buiten het zicht van de Nederlandse overheid te blijven⁴. Ten tweede komen de slachtoffers er vaak niet voor uit, vanuit schaamte, loyaliteit aan het gezin, de familie en gemeenschap en/of omdat dit hun veiligheid in gevaar brengt⁵. Ten slotte, ziet men zichzelf vaak niet als slachtoffer. De schadelijke praktijken zijn binnen de gemeenschap vaak genormaliseerd en slachtoffers voelen zich juist eerder schuldig en bang dat als ze erover praten ze mogelijk de eer van de familie op het spel zouden zetten⁶.

1 Dit is een fictieve casus gebaseerd op details vanuit de chats. Dit is gedaan om de anonimiteit te waarborgen.

2 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

3 Actieagenda Schadelijke Praktijken van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2020; Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

4 Actieagenda Schadelijke Praktijken van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2020.

5 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019; Smits van Waesberghe, Feiten, Drost, Taouanza & Vijlbrief, 2017.

6 Van Dijke & Terpstra, 2010.

Wat zijn schadelijke praktijken?

Bij schadelijke praktijken wordt in deze rapportage uitgegaan van de volgende definitie⁷: Slachtoffers van schadelijke praktijken krijgen te maken met geweld en onderdrukking omdat zij moeten voldoen aan de door de gemeenschap vastomlijnde opvattingen over genderrollen, seksualiteit en de verhoudingen tussen man en vrouw en/of omdat zij keuzes maakten in hun leven die afwijken van de gedeelde normen (bijvoorbeeld afstappen van het geloof). Schadelijke praktijken komen vooral voor in gemeenschappen waarin mensen allemaal dezelfde (sterk gedeelde) normen en waarden hebben en er veel waarde aan hechten dat deze door iedereen strikt nageleefd worden.

Dit kunnen bijvoorbeeld gemeenschappen zijn met een religieuze grondslag, zoals orthodox Hindoeïstische, Christelijke, Joodse, Islamitische en Sinti/ Roma gemeenschappen. Het kan gaan om gemeenschappen met een migratieachtergrond, bijvoorbeeld vanuit een nieuwe vluchtelingenstroom of bijvoorbeeld een gemeenschap die al meerdere generaties in Nederland opgroeit. Maar het kan ook gaan om bijvoorbeeld motorclubs en sektes. De mate waarin schadelijke praktijken plaatsvinden wordt beïnvloed door verschillende factoren, zoals scholing, sociaal economische omstandigheden en maatschappelijke participatie. Vrouwen, mannen en non-binaire leden – en verschillende leeftijden – kunnen slachtoffer worden van schadelijke praktijken.

Als iemand in de gemeenschap van de opgelegde normen afwijkt, wordt er gesproken van wangedrag. Wanneer dit wangedrag bekend is geworden (of dreigt te worden), kan dit leiden tot (dreiging van een) schending van de eer van die persoon en daarmee de (directe) gemeenschap van deze persoon. Eer kan in deze ook uitgelegd worden als 'de morele reputatie'. De gemeenschap zal dan maatregelen treffen om de eer te herstellen en daardoor geaccepteerd te blijven door de gemeenschap. Als hier sprake van is kan men spreken van eergerelateerd geweld. Dit laatste is een vorm van schadelijke praktijken.⁸ Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in vrijheidsbeperkingen, huwelijksdwang,

7 Gebaseerd op de meest recent gebruikte definitie door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in de Routekaart schadelijke praktijken, 2022. Deze definitie is verder uitgediept binnen het onderzoek (M)eer Zien, uitgevoerd door Fier, Sterk Huis, Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating en Hogeschool Leiden, en gefinancierd door ZonMw.

8 Gebaseerd op de definitie vanuit de factsheet De Meldcode bij (vermoedens van) eergerelateerd geweld, ontwikkeld door Movisie, 2022.

achterlating, vrouwelijke genitale verminking, jongensbesnijdenis, huwelijks gevangenschap of verborgenheid van vrouwen.

Uitdagingen in en noodzaak van het doorontwikkelen van de aanpak schadelijke praktijken

Een groot deel van de slachtoffers is onzichtbaar en wordt niet gesignaleerd. Vanwege de drempels die slachtoffers kunnen ervaren om hun verhaal te vertellen, ligt er een belangrijke rol voor professionals om scherp te zijn op signalen. Uit onderzoek komt echter naar voren dat professionals zich vaak niet bewust zijn van signalen die bij schadelijke praktijken passen en niet weten hoe zij moeten handelen⁹. Zowel in de bevindingen van het Programma Geweld Hoort Nergens Thuis (hierna: GHNT)¹⁰, de verkenningrapporten rondom schadelijke praktijken¹¹ en de Actieagenda Schadelijke Praktijken¹² worden twee oorzaken herhaaldelijk genoemd die naar verwachting ten grondslag liggen aan de blemmering van het signaleren van schadelijke praktijken.

Ten eerste, mist er een duidelijk beeld van de landelijke omvang van schadelijke praktijken, welke naar verwachting groter is dan de cijfers nu doen geloven. Hierbij mist er ook specifiek zicht op de ontwikkelingen en trends rondom de verschillende en mogelijk nieuwe verschijningsvormen en gemeenschappen waarbinnen schadelijke praktijken (kunnen) plaatsvinden. Schadelijke praktijken zijn namelijk dynamisch¹³. Dit betekent dat het niet éénduidig is hoe families en gemeenschappen omgaan met iemand die afwijkt van de gestelde normen en dit is ook veranderlijk door verschillende invloeden en factoren, waaronder tijd en modernisering¹⁴. Denk aan de komst van nieuwe migrantengroepen¹⁵ en een grotere rol van internet en sociale media ten aanzien van mogelijke kwetsbaarheden en controlemiddelen¹⁶. De reden waarom kennis van de recente ontwikkelingen en trends rondom schadelijke praktijken van belang is in een effectieve aanpak, is dat het de basis legt voor (nieuw) beleid, (ontwik-

keling van) gerichte interventies, maar ook zodat professionals goed geïnformeerd en toegerust kunnen worden. Tot slot leidt het gebrek aan kennis over de werkelijke omvang van het probleem ertoe dat er onvoldoende aandacht en prioriteit uitgaat naar de aanpak van schadelijke praktijken, ook als het gaat om kennisbevordering¹⁷.

Ten tweede, en aansluitend op het bovenstaande punt, is kennis en hulpverlening versnipperd, wat voor slachtoffers en professionals verwarrend is. De professionals die werkzaam zijn in het veld, hebben behoefte aan een landelijke bundeling en informatiestroom van kennis over schadelijke praktijken. Een voorbeeld is de kennis over het onderscheid tussen de vormen van geweld en het verschil in aanpak. Signalen van schadelijke praktijken zijn namelijk vaak specifiek en kunnen bijvoorbeeld wijzen op andere vormen van geweld (zoals huiselijk geweld) of de signalen kunnen vrij generiek zijn (wegloopgedrag, verminderde schoolprestaties of structureel verzuim), terwijl de druk vanuit de familie en/of gemeenschap verborgen blijft¹⁸. Bij gebrek aan kennis, wordt er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de aanpak voor huiselijk geweld. Echter, deze aanpak werkt bij schadelijke praktijken niet altijd en kan zelfs averechts werken en schade toebrengen¹⁹. Askari (et al.)²⁰ en Smits van Waesberghe (et al.)²¹ benoemen dat wanneer de kennis over schadelijke praktijken niet beschikbaar of gebundeld is en hier geen éénduidige informatiestroom over is, dat het gevolg kan zijn dat professionals niet verder uitvragen, niet goed doorverwijzen en onvoldoende aansluiten bij wat een (vermoedelijk) slachtoffer nodig heeft, waardoor slachtoffers in de situatie blijven met alle gevolgen van dien. Ook kan het er onder hulpzoekenden toe leiden dat er (extra) wantrouwen of onbegrip ontstaat jegens de hulpverlening.

Op basis van deze twee knelpunten die voortkomen uit onvoldoende kennis over de aard en omvang van schadelijke praktijken in Nederland, staat in het Verkenningrapport Schadelijk Praktijken²² benoemd dat een goede monitoring van de aard en omvang van schadelijke praktijken opgezet dient te worden, dat meer onderzoek nodig is naar de verschillende verschijningsvormen en hoe deze zich verhouden in relatie tot elkaar of andere vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties.

9 Actieagenda Schadelijke Praktijken van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2020.

10 Tweede voortgangsrapportage Programma Geweld Hoort Nergens Thuis in opdracht van de ministeries van WVS en JenV en de VNG, 2019.

11 Omlo & Butter, 2021; Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

12 Actieagenda Schadelijke Praktijken van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2020.

13 Janssen, 2009.

14 Van Dijke & Terpstra, 2010; Brenninkmeijer, Geerse & Roggeband, 2008.

15 Janssen, 2018.

16 Kleijwegt, 2019; Janssen, Sanberg & van der Sluis, 2011.

17 Tweede voortgangsrapportage Programma Geweld Hoort Nergens Thuis, in opdracht van de ministeries van WVS en JenV en de VNG, 2019.

18 Van Dijke & Terpstra, 2010.

19 Actieagenda Schadelijke Praktijken van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2020.

20 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

21 Smits van Waesberghe, Feiten, Drost, Taouanza & Vijlbrief, 2017.

22 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

Politieke aandacht voor aanpak schadelijke praktijken

Politieke aandacht voor de aanpak van schadelijke praktijken is noodzakelijk. De afgelopen jaren is de Actieagenda Schadelijke Praktijken²³ uitgevoerd, welke een onderdeel was van het Programma GHNT, over de periode 2020-2022. Deze Actieagenda is tot stand gekomen, omdat er onvoldoende grip en zicht bleek te zijn op schadelijke praktijken en dat de huidige aanpak onvoldoende adequaat was. Binnen de verschillende projecten van de Actieagenda is er ingezet op preventie en het bieden van handvatten voor vroegtijdig signaleren en het bieden van hulp. Tijdens deze periode is er ook op politiek niveau sprake geweest van verschillende moties, toezeggingen en amendementen betreffende de aanpak van specifieke elementen en verschijningsvormen van schadelijke praktijken²⁴, op basis waarvan de Actieagenda ook is verrijkt en bijgestuurd. Deze Actieagenda is begin 2023 afgerond.

Tussen 2022 en 2025 zal het Meerjarenplan Zelfbeschikking²⁵ worden uitgevoerd. De minister van SZW – mede namens de minister van VWS en de minister van OCW - benoemd dat dit gezien dient te worden als de verdere uitwerking van de Actieagenda Schadelijke Praktijken. Hetgeen wat echter opvalt bij een vergelijking tussen de doelstellingen van de Actieagenda en het Meerjarenplan Zelfbeschikking, is dat binnen het Meerjarenplan de nadruk voornamelijk ligt op mentaliteitsverandering binnen (migranten)gemeenschappen en financiële zelfredzaamheid van vrouwen. Naar aanleiding van het Meerjarenplan Zelfbeschikking heeft de Kamer dan ook een aantal vragen gesteld, waarvan een deel (opnieuw) inging op de omvang en aard van schadelijke praktijken. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in zijn antwoord aangegeven dat er weinig tot geen landelijke cijfers bekend zijn en dat er op basis van de genoemde cijfers geen conclusies getrokken kunnen worden over de trends in de prevalentie van schadelijke praktijken. In het Meerjarenplan ligt de focus ook niet op het in kaart brengen van de omvang van schadelijke praktijken en de recente ontwikkelingen en trends rondom de verschillende verschijningsvormen en gemeenschappen waarbinnen deze schadelijke praktijken (kunnen) plaatsvinden. Dit betekent dus een breuk met De Actieagenda Schadelijke Praktijken.

23 Actieagenda Schadelijke Praktijken van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2020.

24 Omlo & Butter, 2021.

25 Meerjarenplan Zelfbeschikking 2022-2025 van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2022.

Een breuk met de Actieagenda die ook niet direct uitgelegd kan worden in het licht van de verkenningrapporten rondom schadelijke praktijken²⁶, waarin onder meer staat benoemd dat een effectieve aanpak van schadelijke praktijken vraagt om het in kaart (blijven) brengen van ontwikkelingen en trends betreffende de verschijningsvormen van en kwetsbare groepen voor schadelijke praktijken én het landelijke bundelen van deze kennis. In navolging hiervan wordt er ook benoemd dat bepaalde verschijningsvormen van schadelijke praktijken, bepaalde (sub) gemeenschappen en (eer)componenten, onvoldoende aandacht krijgen in het huidige beleid, omdat dit onvoldoende zichtbaar is²⁷.

Voor een meer effectieve aanpak is het nodig om zicht te houden op trends en ontwikkelingen, hetgeen dat geen onderdeel is van het Meerjarenplan²⁸. Tegen deze achtergrond en vanuit dat belang is dit onderzoek uitgevoerd. Met het doel een bijdrage te leveren aan het inzichtelijk maken van welke slachtoffers en verschijningsvormen van schadelijke praktijken gesignaleerd worden binnen de Chat met Fier en of er trends en ontwikkelingen uitgelicht kunnen worden waar specifiek aandacht voor nodig is. Deze kennis kan een bijdrage leveren aan het (door)ontwikkelen en versterken van de aanpak van schadelijke praktijken.

Doel van het onderzoek

Een onderdeel van het programma GHNT, gefinancierd door ZonMw, is het praktijkonderzoek (M)eer Zien, wat is uitgevoerd in een samenwerking tussen Fier, Sterk Huis, Hogeschool Leiden en het Landelijke Knoop punt Huwelijksdwang en Achterlating. Het overkoepelende doel van het onderzoek is om de deskundigheid van professionals aan het begin van de keten te bevorderen als het gaat om de signalering en aanpak van schadelijke praktijken. Als onderdeel hiervan zijn de gesprekken die gevoerd zijn door mogelijke slachtoffers (vanaf nu: slachtoffers) met zorgprofessionals achter de anonieme online hulpverlening van Fier geanalyseerd.

Dit onderzoek binnen de Chat heeft als doel om een overkoepelend beeld te schetsen van wat er binnen de Chat met Fier de afgelopen vier jaar gezien is betreffend (nieuwe) verschijningsvormen, kwetsbare groepen, karakteristieken en mechanismen als het gaat om schadelijke praktijken. Juist omdat

26 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2019; Omlo & Butter, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2021.

27 Omlo & Butter, 2021.

28 Meerjarenplan Zelfbeschikking 2022-2025 van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2022.

schadelijke praktijken zo dynamisch en veranderlijk zijn, wordt er gekeken naar (nieuwe) patronen en verschillen, die kunnen bijdragen aan een meer effectieve aanpak. Op deze manier is er gepoogd meer inzicht te krijgen op de aard en trends van schadelijke praktijken.

Chat met Fier biedt een unieke dataset. Onder andere omdat veel slachtoffers in een vroegtijdig stadium wel op de Chat komen, maar waar de hulpverlening niet snel mee in contact komt. Echter is het goed om rekening te houden met het feit dat de Chat reactief is. De Chat moet dus zelf gevonden worden door slachtoffers. Hier kunnen verschillende beperkingen optreden, waardoor er een bias kan zitten in de dataset. Oftewel hierdoor ligt het in de lijn der verwachting dat er sprake is van een over of onder representatie van bepaalde leeftijdsgroepen, gemeenschappen en geweldsvormen in de dataset. Deze beperkingen worden nader toegelicht in H2.3.

Korte leeswijzer

In dit rapport wordt eerst de onderzoeksmethode beschreven. Vervolgens wordt er in hoofdstuk 3 inzicht gegeven in een groep van 268 unieke personen die op de Chat met Fier gesproken hebben met een zorgprofessional van wie de situatie sterk gerelateerd is aan schadelijke praktijken. Allereerst worden (i) de kenmerken van de slachtoffers die de chat hebben weten te vinden beschreven, waaronder demografische kenmerken. Vervolgens wordt ingegaan op hetgeen de slachtoffers verteld hebben over (ii) de plegers, (iii) de vormen van geweld, (iv) de aanleiding voor het geweld en tot slot wordt stilgestaan bij (v) de verbanden tussen kenmerken van het geweld. Hoofdstuk 4 en 5 gaan achtereenvolgens in op de inzichten en geleerde lessen ontleend aan de data en hoe de data zich verhoudt tot de literatuur over schadelijke praktijken. Gebaseerd op deze inzichten worden er in hoofdstuk 6 vier vervolgstappen geformuleerd om te benadrukken waar preventie en/of maatregelen nodig zijn om nu en in de toekomst schadelijke praktijken te voorkomen.

Chat met Fier

Bij Fier komen per jaar ongeveer 15.000 unieke personen op de digitale hulpverleningsfunctie Chat met Fier en worden meer dan 25.000 chatgesprekken gevoerd. Deze (anonieme) gesprekken gaan met name over problemen die bezoekers ervaren in het domein van geweld in afhankelijkheidsrelaties. De drempel om over deze onderwerpen te praten is hoog. In veel gevallen vertellen de bezoekers op de chat voor de eerste keer over de problematiek waarmee zij worstelen (first disclosure), hebben ze last van traumaklachten en bevindt een groot deel van de chatters zich nog in een onveilige situatie. De medewerkers van de chat zijn professioneel getrainde HBO-hulpverleners en werkzaam bij Fier. Chat met Fier werkt samen met off- en online partners, zoals: Kindertelefoon, politie, Veilig Thuis, Centrum Seksueel Geweld (CSG), NOC*NSF, helpwanted.nl, 113-online.

2. Onderzoeksverantwoording

2.1 Toelichting steekproef: inclusie & exclusie

Binnen de Chat met Fier wordt er gebruik gemaakt van een eigen datamanagementsysteem. De chatprofessionals kiezen na elke chat een label, dat wil zeggen een vorm van (gewelds)problematiek die het beste bij een bepaalde chat²⁹ aansluit. De labels variëren van specifiek ‘eergerelateerd geweld’ tot meer beschrijvend zoals ‘conflicten rond verliefdheid en partnerkeuze’. Chatprofessionals kunnen meer dan één label kiezen. In eerste instantie is er door de onderzoekers aan de hand van wetenschappelijke literatuur gekeken naar verschillende labels die passen bij de verschijningsvormen van schadelijke praktijken. Aan de hand van een pilot is vervolgens gekeken of er bepaalde labels waren, waarbij schadelijke praktijken praktisch nooit van toepassing waren. De chats onder die label werden beschouwd als niet van toepassing. Ook de chats waarbij de chatter *niet* zelf de hulpvrager was, werden geëxcludeerd. Dit proces resulteerde in 778 chats in de periode van 1 januari 2018 tot en met 30 september 2021 waarbij schadelijke praktijken potentieel van toepassing waren.

Van deze 800 chats zijn er vervolgens 490 chats gecodeerd, waarbij de aantallen varieerden per jaar. Tijdens het codeerproces bleek ten eerste dat verschillende bezoekers onder twee of meer gebruikersnamen van de chat gebruik maakten. Deze zogenaemde ‘dubbelingen’ zijn er uitgehaald. Ten tweede bleek het bij het coderen van de chatgesprekken complex te zijn om volledige zekerheid te krijgen of er in een chat daadwerkelijk sprake was van schadelijke praktijken. De focus van de professionals bij de Chat met Fier richt zich namelijk op zorg en bescherming en het kan derhalve zijn dat diepere familiestructuren en waardesystemen niet uitgevraagd zijn ofwel andere variabelen die nodig zijn om beter zicht te krijgen op eventuele schadelijke praktijken. Bij twijfel werd de chat door twee onderzoekers beoordeeld. Als beide onderzoekers voldoende signalen van schadelijke praktijken of een eermotief terugzagen in de chat, is deze geïncludeerd. Uiteindelijk zijn er 268 chats (54,7%) herkend als een situatie waarin de onderzoekers beoordeelden dat er sprake was van schadelijke praktijken ofwel angst of dreiging daartoe^{30,31}. Deze 268 chats zijn gebruikt voor verdere analyse naar de aard en omvang van schadelijke praktijken.

29 Chatters geven voorafgaand aan de chat toestemming voor het gebruik van de anonieme chatgegevens voor (wetenschappelijk) onderzoek en kwaliteitsbevordering. De data is daarnaast volledig anoniem.

30 De uiteindelijke steekproef van 268 over het aantal van 778 chats is van voldoende grootte, wanneer rekening wordt gehouden met een betrouwbaarheidsinterval van 95% en een foutenmarge van 5%. De 268 geïncludeerde chats waren als volgt over de jaren verdeeld: 50 chats in 2018; 78 chats in 2019; 90 chats in 2020 en 50 chats in 2021.

2.2 Toelichting: codering & analyse

Voor het coderen en analyseren van de chatgesprekken is er een codeboek opgesteld, waarin diverse variabelen, zoals onder meer de achtergrond van de hulpvrager/slachtoffer, de vormen van geweld, de achtergrond van de pleger en de aanleiding van het geweld zijn geoperationaliseerd³². Twee onderzoekers codeerden afzonderlijk van elkaar diverse chats. In het geval dat er twijfel bestond over het al dan niet coderen van een variabele werd hierover tussen de onderzoekers overleg gevoerd. Het bleek overigens niet mogelijk om in elk gesprek elke variabele te coderen. Bij de bespreking van de resultaten is er daarom voor gekozen om alleen te rapporteren over de populatie van wie de informatie bekend is. Het aantal respondenten kan hierdoor per variabele verschillen.

De data is geanalyseerd met R versie 4.1.0. Sommige variabelen werden op inhoudelijke gronden gegroepeerd als dit geschikt was voor de analyses (bijvoorbeeld het indelen van landen in regio's). Analyses werden uitgevoerd door middel van beschrijvende statistiek (aantallen en percentages) en door middel van het testen van verschillen in aantallen/percentages tussen groepen (voor dat doeleinde werd gebruik gemaakt van Pearson's Chi-squared toets of de Fisher's exact toets). Als een verschil in percentages een waarschijnlijkheid van toeval had van minder dan 5% ($p < 0.05$), dan werd het beschouwd als een daadwerkelijk verschil.

2.3 Beperkingen van het onderzoek

Chat met Fier biedt een unieke dataset. Echter is het goed om er rekening mee te houden met het feit dat de Chat reactief is. De Chat moet dus zelf gevonden worden door slachtoffers. Hier kunnen verschillende beperkingen optreden, waardoor er een bias kan zitten in de dataset. Oftewel hierdoor ligt het in de lijn der verwachting dat er sprake is van een over of onder representatie van bepaalde leeftijdsgroepen, gemeenschappen en geweldsvormen in de dataset. Hier kunnen de volgende oorzaken aan ten grondslag liggen.

31 Als we het percentage dat geïncludeerd is in de steekproef vanwege schadelijke praktijken (54,7%) extrapoleren naar het totaal aantal chats in de periode van 2018 t/m september 2021 wil dat zeggen zeker zo'n 400 slachtoffers (namelijk 54,7% van 778 chats) contact hebben gezocht met de anonieme online hulpverlening van Fier.

32 De definities die gebruikt zijn voor het codeboek, zijn opvraagbaar bij de onderzoekers.

Ten eerste, is de online hulpverlening niet voor elke leeftijdsgroep even makkelijk toegankelijk. Dit betekent dat er in de data een grote groep jongeren zichtbaar is en dat er bij de oudere leeftijdscategorieën naar verwachting sprake is van onderrepresentatie. Ook met het gevolg dat bepaalde geweldsvormen die samenvallen met een hogere leeftijd een onderrepresentatie kennen op de chat, zoals de problematiek van verborgen vrouwen en huwelijkse gevangenschap.

Ten tweede, wordt de dienst van de anonieme online hulpverlening van de Chat met Fier in het Nederlands en Engels aangeboden. Dit betekent dat de Chat voor anderstaligen minder tot niet toegankelijk is. Hierop aansluitend ligt het voor de hand dat slachtoffers uit gemeenschappen die de Nederlandse en Engelse taal onvoldoende machtig zijn niet komen op de chat. Denk hierbij ook aan gemeenschappen die Nederland (recent) zijn binnenkomen vanuit nieuwe vluchtelingenstromen.

Ten slotte, zijn er naar verwachting meer personen op de chat geweest die te maken hebben (gehad met (een dreiging van) schadelijke praktijken. Doordat de labeling bij de zorgprofessionals achter de chat mensenwerk is, is het mogelijk dat chats van schadelijke praktijken gemist zijn en anders gelabeld zijn. Waardoor ze niet meegenomen zijn in de dataset. Sommige vormen, met als voorbeeld shame sexting, zijn daarnaast ook een vrij recente verschijningsvorm en zijn waarschijnlijk complex om in eerste instantie te scheiden van 'regulaire' sexting. De verwachting is dat er zeker casuïstiek van shame sexting binnen de chat met Fier voorkomt die in relatie staat tot schadelijke praktijken, maar dat deze niet als zodanig gelabeld zijn. De omvang van de chats die als reguliere sexting zijn gelabeld is echter te groot om mee te nemen binnen deze analyse. Het is derhalve de verwachting dat slachtoffers van shame sexting die in relatie staan tot schadelijke praktijken ten onrechte niet zijn meegenomen in de dataset, oftewel binnen dit onderzoek.

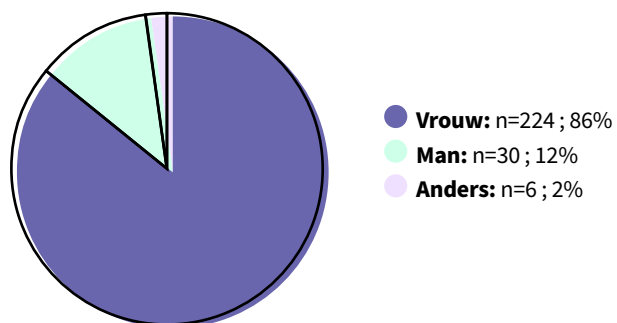
3. Slachtoffers van schadelijke praktijken in beeld

Dit hoofdstuk geeft inzicht in een groep van 268 unieke personen die op de Chat met Fier gesproken hebben met een zorgprofessional van wie de situatie sterk gerelateerd is aan schadelijke praktijken. Al deze personen zijn zelf het slachtoffer en worden in dit hoofdstuk ook aangeduid met de term 'chatter'. In dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de achtergrond-kenmerken van de chatters (N=268) (§3.1). In §3.2 wordt er specifiek gekeken naar de vormen van slachtofferschap. Hier wordt niet gekeken naar de unieke chatters, maar naar de 610 apart genoemde geweldsvormen, zodat er gekeken kan worden naar patronen van geweldsvormen in vergelijking met andere kenmerken. Wanneer wordt afgeweken van dit aantal (N=610), wordt dit benoemd bij desbetreffend figuur. Aansluitend wordt er gekeken naar de pleger(s) en naar de aanleiding van het geweld. Door dit hoofdstuk heen worden verschillende getoetste verbanden tussen de kenmerken van het geweld weergegeven. De focus ligt op de data die bekend zijn, wat betekent dat gegevens die bij een chatter onbekend waren, niet zijn meegerekend in de percentages.

3.1 Achtergrondkenmerken van de chatters

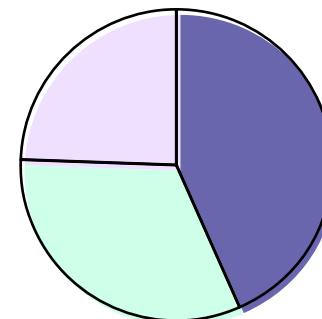
Elke chatter wordt bij binnenkomst gevraagd de leeftijd en man, vrouw of anders in te vullen. Op basis van deze gegevens kan er een inzicht gegeven worden in de achtergrondgegevens van de chatters.

Figuur 1: Geslacht slachtoffers [N=260]

Figuur 2: Leeftijd³³ slachtoffers [N=260]

- **13-17 jaar:** n=113 ; 43%
- **18-21 jaar:** n=84 ; 32%
- **22-40 jaar:** n=63 ; 24%

Wat laat dit zien?

- De slachtoffers die in beeld komen van de chat zijn voornamelijk vrouwen of meisjes (86%). Daarnaast gaat het voor 12% om jongens en mannen en heeft 2% aangegeven zich anders te identificeren (figuur 1).
- Het jongste slachtoffer dat op de chat kwam is 13 jaar oud en het oudste slachtoffer 40 jaar. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is 19 jaar (de mediaan is 18 jaar). Van de slachtoffers is 43% minderjarig. De groep minderjarigen is tegelijkertijd ook de grootste groep slachtoffers binnen deze geïnccludeerde leeftijdsgroepen (figuur 2).

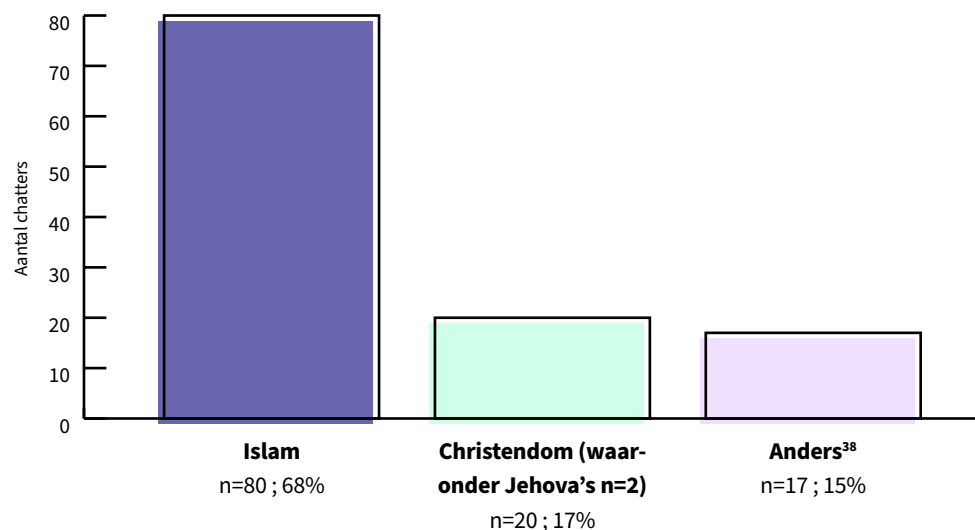
Op Chat met Fier logt Boy15 in. Hij valt op jongens maar binnen zijn christelijke gemeenschap en familie wordt dit niet geaccepteerd. Homoseksualiteit is volgens hen een ziekte die genezen kan worden. Boy15 schaamt zich omdat het hem maar niet lukt om 'beter' te worden. Op school wordt hij gepest en thuis genegeerd. Hij kampt met psychische klachten, stress en slapeloosheid.³⁴

³³ De leeftijden zijn ingedeeld in drie categorieën: minderjarigen (13-17 jaar), jong volwassenen (18-21 jaar) en de overige volwassenen (22-40 jaar). De categorie 'minderjarigen' begint vanaf 13 jaar, want in deze data is dit de jongste chatter. Voor de categorie 'jong volwassenen' is gekozen vanwege de fase tussen minderjarigheid en volwassenheid waarin - wat blijkt uit onderzoek - de hersenen nog niet volledig volgroeid zijn.

³⁴ Dit is een fictieve casus gebaseerd op details vanuit de chats. Dit is gedaan om de anonimiteit te waarborgen.

In de chat wordt er niet standaard gevraagd naar de religie en/of migratieachtergrond van de chatters en hun familie. Chatters vertellen dit vanuit henzelf of in sommige gevallen vraagt de chatmedewerker hiernaar wanneer dit relevant lijkt te zijn. Deze gegevens zijn meegenomen in de weergave van de achtergrondgegevens van de chatters, omdat gemeenschappen met een migratieachtergrond en/of een religieuze grondslag een indicator kunnen zijn voor schadelijke praktijken.^{35 36}

Figuur 3: Religie slachtoffer en/of familie [N=117]³⁷

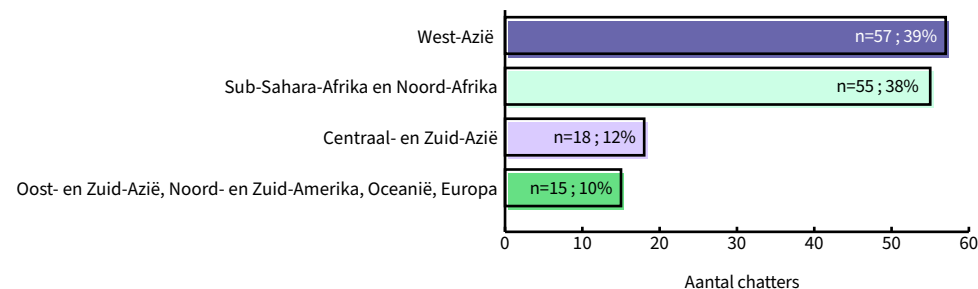
35 De Meldcode bij (vermoedens van) eengerelateerd geweld, ontwikkeld door Movisie, 2022.

36 De focus ligt op de data die bekend zijn, wat betekent dat gegevens die bij een chatter onbekend waren, niet zijn meegerekend in de percentages.

37 De N wijkt af van het aantal unieke chatters vanwege het feit dat een aantal chatters (n=2) benoemen dat er twee religies worden nageleefd door henzelf en/of hun familie.

38 Onder religie 'Anders' vallen: Hindoeïsme (n=4), Jezidisme (n=3), Jodendom (n=4), Mandeïsme (n=1). Hiernaast werd benoemd dan men "gelovig" was (n=2) en benoemde een aantal chatters (n=3) uit de woonwagencultuur te komen.

Figuur 4: (Migratie)achtergrond³⁹ (in regio's)⁴⁰ slachtoffer en/of familie [N=145]⁴¹

Wat laat dit zien?

- Uit de gegevens die bekend zijn (N=117) komt naar voren dat van de chatters en/of hun familie 68% een Islamitische achtergrond, 17% een Christelijke achtergrond en 15% een andere religieuze achtergrond heeft (figuur 3).
- Uit de gegevens die bekend zijn (N=145) komt naar voren dat van de chatters en/of hun familie voornamelijk de migratieachtergrond in Sub-Sahara-Afrika en Noord-Afrika (38%) en West-Azië (39%) ligt. De landen die hierbinnen het meest genoemd zijn, zijn Marokko (n=40; 28%), Turkije (n=25; 17%) en Irak (n=15; 10%) (figuur 4).

In de vorige figuren is er een inzicht gegeven in de achtergrondgegevens van de chatters. Bij de analyse van de chats wordt ook gekeken naar de reden van de chatter om op de anonieme online hulpverlening van Fier te komen. Hier wordt gekeken naar welke (impliciete) vragen die de chatter stelt. Ook

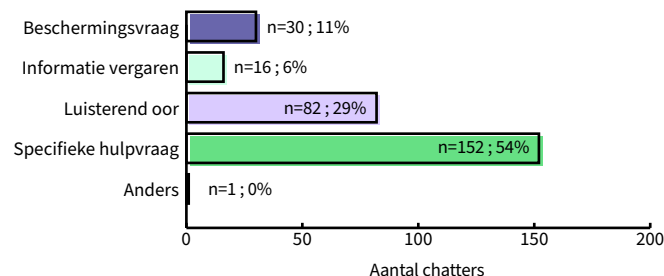
39 Naar verwachting is er mogelijk geen goede weergave van het aantal Nederlandse slachtoffers zonder migratieachtergrond die wel op de Chat komen met dezelfde problematiek, maar niet gekoppeld worden aan schadelijke praktijken.

40 Van de chatters die een migratieachtergrond noemden zijn deze landen onderverdeeld in regio's. Deze onderverdeling is gebaseerd op de verdeling van de United Nations - SDG Indicators: Regional groupings used in Report and Statistical Annex, 2022.

41 De N wijkt af van het aantal unieke chatters vanwege het feit dat een aantal chatters (N=4) benoemen dat er sprake is van een twee verschillende migratieregio-achtergronden bij hun ouders.

wordt er gekeken of er sprake is van acute dreiging of geweld⁴², een dreiging of geweld wat continu plaatsvindt of dat het zich in het verleden heeft afgespeeld.

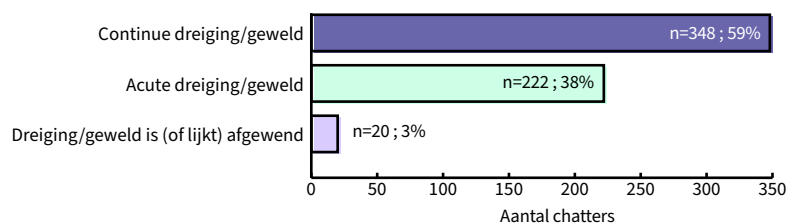
Figuur 5: Reden starten chat door chatter [N=281]⁴³

Wat laat dit zien?

- Van het aantal redenen dat een chatter een chat start (N=281), hebben de meeste chatters (54%) een specifieke hulpvraag. Daarnaast is er ook een grote groep chatters (29%) die voornamelijk behoefte hebben aan een luisterend oor (figuur 5).

Figuur 6: De acuitheid van het geweld [N=590]⁴⁴

42 In het codeboek is er bij 'acute dreiging of geweld' er van uitgegaan dat de chatter zich 'nog steeds in een onveilige situatie' bevindt.

43 De N wijkt af van het aantal unieke chatters (N=268) vanwege het feit dat een er bij een aantal chatters (n=29) er sprake is van verschillende redenen om de chat te starten.

44 Bij acuitheid van geweld is er gekeken naar elke aparte geweldsvorm [N=610].

Wat laat dit zien?

- De acuitheid van het geweld is bekeken per geweldsvorm (N=590). Het is zichtbaar dat er in de meeste gevallen (59%) sprake is van een continue (dreiging van) geweld en in 38% van de gevallen van een acute dreiging op geweld. Kijkend naar de unieke chatters [N=268] is er bij 56% sprake van een continue (dreiging van) geweld en bij 36% van de chatters sprake van acute dreiging of geweld (figuur 6).

Hoe ziet zo'n vraag van een chatter er bijvoorbeeld uit?⁴⁵

Specifieke hulpvraag:

Ik heb foto's verstuurd naar een jongen, nu dreigt hij ze te verspreiden als ik niet bij hem langskom. Ik vertrouw het niet, maar wil ook niet dat de foto's worden verspreid. Mijn ouders zijn streng gelovig en ze zullen mij 100% zeker niet meer willen kennen als ze hiervan afweten. Wil jij mij helpen in hoe ik hiermee om kan gaan?

Informatie vergaren:

Ik ben al op mijn zeventiende uitgehuwelijkt aan een man terwijl ik dat niet wilde. We zijn nu een paar jaar getrouwd, maar ik kan echt niet meer. Hij slaat mij regelmatig en ik mag bijna nooit het huis uit zonder hem. Ik wil eigenlijk van hem weg, maar ik weet helemaal niet hoe het werkt met het regelen van een huis enzo. Weten jullie dat?

Beschermingsvraag:

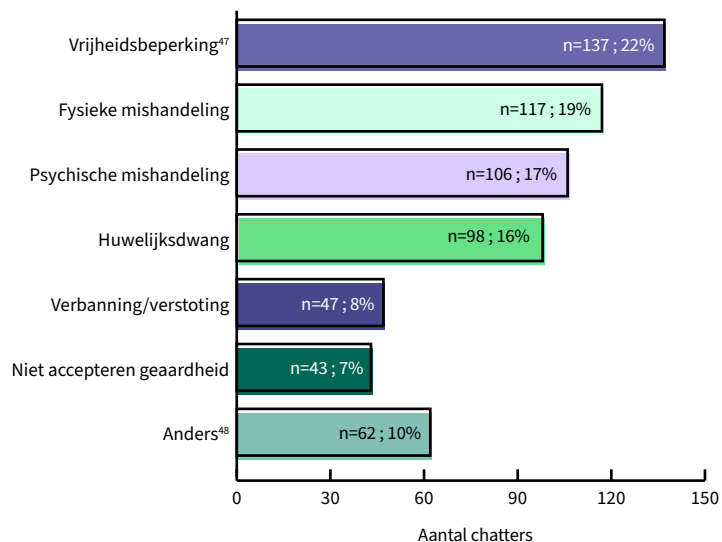
Mijn ouders vinden mijn gedrag niet goed, ze schamen zich voor mij, dat zie ik. Laatst was er een grote ruzie ontstaan. Nu heb ik mijn vader horen bellen met familie uit het buitenland. Hij wil mij daar naar toe sturen deze zomer. Ik wil dit helemaal niet, ik wil in Nederland blijven en hier studeren. Ik ben zo bang. Kan je mij helpen?

45 Dit is een fictieve casus gebaseerd op details vanuit de chats. Dit is gedaan om de anonimiteit te waarborgen.

3.2 Vormen en karakteristieken van het geweld in beeld [N=610]

Hierboven is er gekeken naar de achtergrondkenmerken van de unieke chatters, naar de reden van de chatter om op de chat te komen en de acuutheid van het geweld. Bij de 268 unieke chatters kwamen er in totaal 610 aparte geweldsvormen voor⁴⁶. Vanaf dit punt wordt nader stilgestaan bij de 610 aparte geweldsvormen. Hierdoor komt het voor dat sommige chatters meerdere keren in de statistiek voorkomen, omdat zij slachtoffer zijn van verschillende geweldsvormen. Elke geweldsvorm die in de chats genoemd zijn, zijn apart geanalyseerd. Hier is gekeken naar de karakteristieken van de verschillende geweldsvormen en de mogelijke onderlinge patronen en verschillen. De genoemde verschillen en patronen zijn statistisch getoetst en hebben een kans (kleiner dan 5%) om op toeval te berusten. Gestart wordt met welke vormen van geweld er in beeld komen en hoeveel chatters meerdere vormen van geweld ervaren.

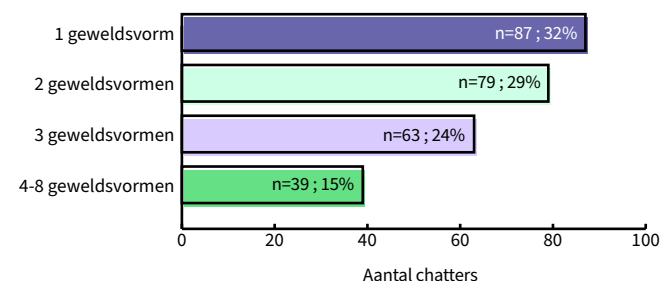
Figuur 7: vormen van geweld [N=610]

46 Hier is voor gekozen, zodat er gekeken kan worden naar patronen van geweldsvormen in vergelijking met andere kenmerken. Wanneer wordt afgeweken van dit aantal [N=610], wordt dit benoemd bij desbetreffend figuur. Zie introductie hoofdstuk 3.

Hiernaast is er ook gekeken naar hoeveel chatters (N=268) meerdere geweldsvormen ervaren en om hoeveel vormen dit per chatter gaat (figuur 8). In bijlage 1 staat een overzicht van de verdeling van de geweldsvormen bij de chatters die meerdere geweldsvormen meemaken. Dit overzicht geeft inzicht in welke geweldsvormen vaker geïsoleerd of juist voornamelijk in combinatie met een andere geweldsvorm voorkomen.^{47,48}

Figuur 8: hoeveel chatters [N=268] ervaren meerdere geweldsvormen?

Wat laat dit zien?

- Van het totaal aantal geweldsvormen (N=610) zijn de vormen die het meeste in beeld komen: vrijheidsbeperking (22%), fysieke mishandeling (19%), psychische mishandeling (17%) en huwelijksdwang (16%) (figuur 7).
- Hierop aansluitend valt het in figuur 8 en het overzicht van bijlage 1 op dat van de chatters (N=268) er bij 32% sprake is van één geweldsvorm en bij 68% van twee of meer geweldsvormen.

47 In principe kunnen alle vormen van slachtofferschap van schadelijke praktijken gezien worden als vrijheidsbeperking. Echter is er bij deze analyse ten eerste enkel gekeken naar de vrijheidsbeperkingen die expliciet genoemd werden door de chatter zelf (naast de mogelijk andere geweldsvormen). Ten tweede gaat het hier bij vrijheidsbeperkingen om alledaagse beperkende en controlerende maatregelen. Denk hierbij aan vrijheidsbeperkende tot aan vrijheidsontnemende maatregelen, van niet op social media mogen tot grotendeels opgesloten zijn in huis.

48 Onder geweldsvorm "Anders" valt: achterlating (n=20), genezingsrituelen (n=6), besnijdenis/VGV (n=3), gedwongen abortus of zwangerschap (n=11), huwelijks gevangenschap (n=3), hymenreconstructie (n=1), seksueel misbruikt en/of verkrachting (n=7) en shame sexting / exposure (n=5) en anders (n=6).

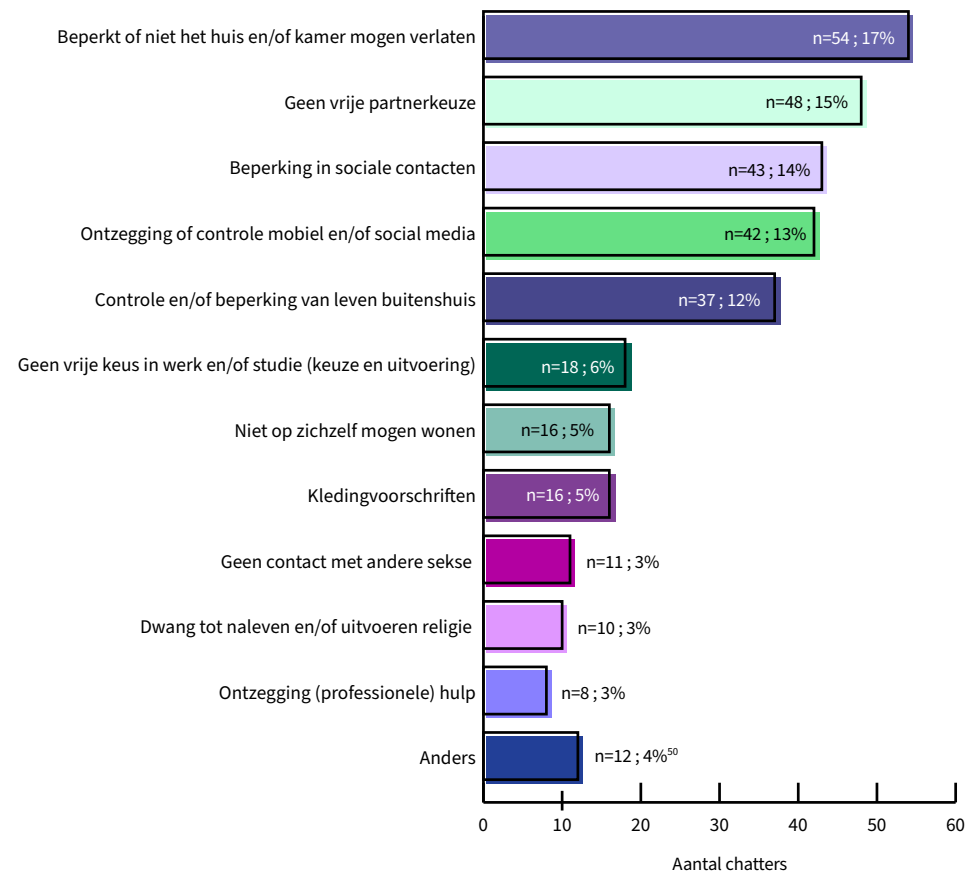
- Gemiddeld benoemd een chatter 2.3 geweldsvormen (mediaan=2).
- Voornamelijk fysieke en psychische mishandeling en huwelijksdwang komen zelden voor als een geïsoleerde geweldsvorm (6%, 23% en 23% respectievelijk) (bijlage 1).
- Dit is in tegenstelling tot de geweldsvorm “niet accepteren geaardheid”, welke juist vooral solitair voorkomt (90%) (bijlage 1).
- Ten slotte, benoemd 5% (n=14) van de chatters dat zij bang zijn voor moord en/of dat zij bedreigd zijn met de dood.

Op Chat met Fier logt Anoniempje5 in, een meisje van zeventien van Syrische afkomst. Zij vertelt dat ze alleen de deur uit mag om naar school te gaan, de rest van de tijd moet ze thuisblijven. Haar gemeenschap heeft sterke opvattingen over genderrollen – ze mag als vrouw heel weinig, zegt ze. Zo mag ze alleen met familie omgaan, geen bijbaantje hebben, geen sport beoefenen, niet met schoolvriendinnen afspreken en ook social media is uit den boze. Ze voelt zich heel alleen en denkt erover na om weg te lopen van huis, maar vraagt zich af of ze dat wel kan doen in haar eentje en waar ze dan moet slapen.⁴⁹

Uit figuur 7 blijkt dat het bij 22% van de geweldsvormen (N=610) gaat om vrijheidsbeperking. In principe kunnen alle vormen van slachtofferschap van schadelijke praktijken gezien worden als vrijheidsbeperking. Echter is er bij deze analyse ten eerste enkel gekeken naar de vrijheidsbeperkingen die expliciet genoemd werden door de chatter zelf (naast de mogelijk andere geweldsvormen). Ten tweede gaat het hier bij vrijheidsbeperkingen om alledaagse beperkende en controlerende maatregelen. Denk hierbij aan vrijheidsbeperkende tot aan vrijheidsontnemende maatregelen, van niet op social media mogen tot grotendeels opgesloten zijn in huis. Binnen de 137 keer (22%) waar chatters aanklaarten dat er sprake is van vrijheidsbeperking, zijn er in totaal 315 aparte vrijheidsbeperkingen genoemd door chatters. In de weergave hieronder zijn de percentages berekend over de apart genoemde vrijheidsbeperkingen (N=315).

49 Dit is een fictieve casus gebaseerd op details vanuit de chats. Dit is gedaan om de anonimiteit te waarborgen.

Figuur 9: vormen van vrijheidsbeperking [N=315]

50 Onder de vrijheidsbeperking “Anders” vallen: geen seks voor het huwelijk (n=5), controle van financiën (n=4), overig (n=3).

Wat laat dit zien?

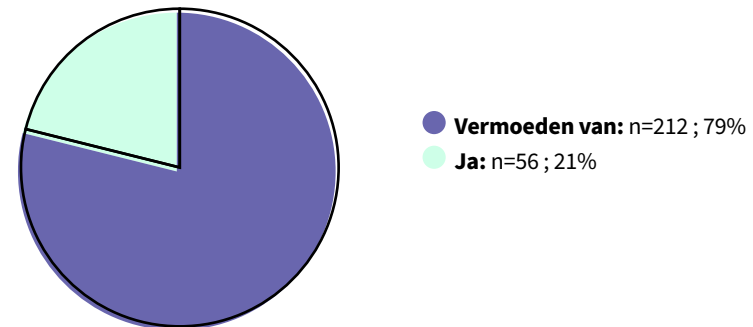
- Uit deze vrijheidsbeperkingen (N=315) komt naar voren dat de meest voorkomende vrijheidsbeperkingen gericht zijn op het beperken en controleren van een sociaal netwerk. Zo is 17% gericht op het beperken of verbieden van het verlaten van huis of kamer. Buitenshuis wordt streng gecontroleerd en/of achtervolgd bij 12% van de vrijheidsbeperkingen. In 14% van de gevallen wordt beperkt en gecontroleerd in en met wie slachtoffers contact hebben en bij 13% wordt online contact of gebruik van social media ontzegd of gecontroleerd. Hiernaast komt ook het niet zelf kunnen kiezen van een partner (15%) herhaaldelijk naar voren als benoemde vrijheidsbeperking (figuur 9).

Wat valt op? Aantoonbare patronen tussen achtergrondkenmerken vs. vormen van geweld⁵¹

- Kijkend naar het percentage van het totaal aantal chatters die zich definieerde als man (11%), is het zeer opvallend dat 47% van de slachtoffers van de geweldsvorm “niet accepteren van geaardheid” man was.
- Er zijn geen aantoonbare patronen gebleken tussen bepaalde geweldsvormen en bepaalde religies en/of (migratie)achtergronden.
- De geweldsvormen die naar voren kwamen in de chat, kwamen bij elke leeftijdscategorie in dit rapport voor.

Tijdens de analyse van de chats is er ook gekeken of er sprake is van een eermotief. Verschillende vormen van schadelijke praktijken kunnen namelijk eengerelateerd zijn. Wanneer er door een persoon van de gemeenschap namelijk wordt afgeweken van de vastomlijnde opvattingen over genderrollen, seksualiteit en de verhoudingen tussen man en vrouw en/of omdat zij keuzes maakten in hun leven die afwijken van de gedeelde normen (bijvoorbeeld afstappen van het geloof), kan dit ervaren worden als een (dreiging van een) schending van de eer en vervolgens leiden tot geweld. Dit wordt ook wel eengerelateerd geweld genoemd.

Figuur 10: is er sprake van een eermotief? [N=268]

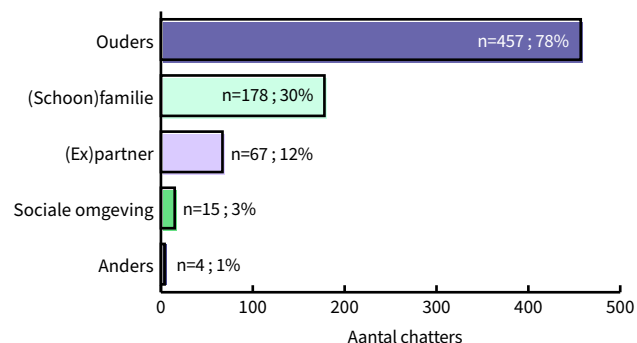

In 79% van de chats (N=268) is er een vermoeden dat er sprake is van een eermotief. Deze chats zijn aangemerkt als ‘vermoeden van’, omdat de chatter het zelf niet expliciet benoemd, maar de beschreven situatie en het woordgebruik van de chatter wel sterk verwijzen naar een eermotief (figuur 10). Denk hierbij aan herhaaldelijk gebruik van de woorden “schande” en “schaamte” en dat wanneer dit of nu dit naar buiten komt, bijvoorbeeld het contact wordt verbroken en er sprake is van verbanning. Deze opmerkingen en situaties verwijzen dus sterk naar een situatie waar maatregelen worden genomen (of een dreiging hiervan) om de eer van de familie en/of gemeenschap te behouden. Echter, wordt hier op Chat vaak niet diepgaander op doorgevraagd, waardoor er niet met zekerheid gesproken kan worden van een eermotief.

In de analyse is er ook gekeken naar de plegers van (dreiging van) het geweld die door de chatters genoemd zijn. Daarnaast is er geanalyseerd welke aanleidingen genoemd worden voor (de dreiging van) het geweld.

51 De genoemde verschillen en patronen zijn statistisch getoetst en hebben een kans (kleiner dan 5%) om op toeval te berusten ($p < .05$)

Figuur 11: plegers van het geweld [N=585]⁵²

Wat laat dit zien?

- Hier kan duidelijk gesteld worden dat van de genoemde plegers (N=585) de ouders voornamelijk als pleger worden benoemd (78%) en dat daarnaast de (schoon)familie (30%) ook regelmatig als pleger wordt aangewezen (figuur 11). Dit past bij het beeld rondom plegers van schadelijke praktijken. Ouders zijn vaak de “directe” plegers, maar hier wordt echter wel een sterke “indirecte” rol door familie en/of gemeenschap gezien. In de chatgesprekken is vaak niet doorgevraagd naar de verschillende indirecte rollen.

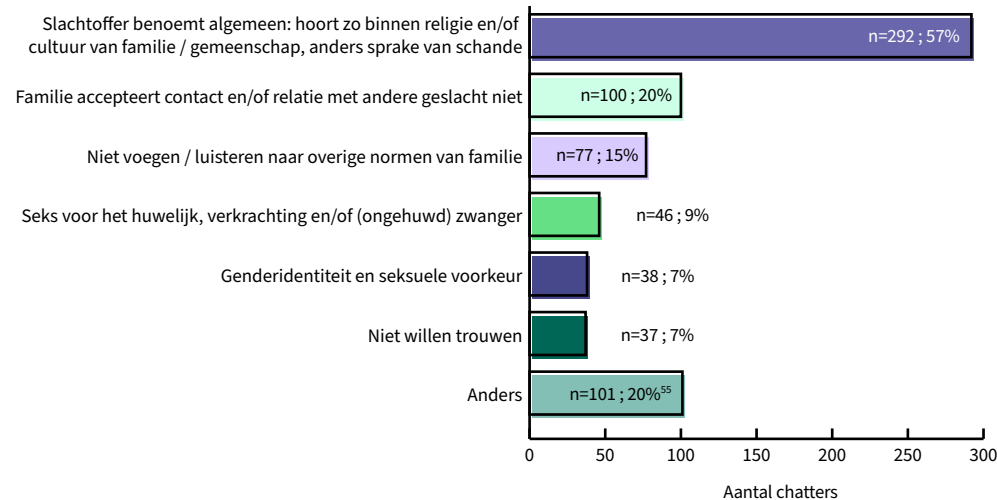
Wat valt op? Aantonbare patronen tussen plegers vs. vormen van geweld⁵³

- De ouders spelen percentueel gezien niet bij elke geweldsvorm even vaak een rol: zij spelen relatief vaker een rol bij vrijheidsbeperking, niet accepteren geaardheid, psychische mishandeling en huwelijksdwang, ten opzicht van ‘andere’ vormen van geweldspleging.
- Partners spelen voornamelijk een rol in fysieke en psychische mishandeling of ‘andere’ vormen van geweldspleging.
- De sociale omgeving is relatief vaak betrokken is bij de geweldsvorm 'niet accepteren geaardheid'.

52 Het totaal komt uit op meer dan 100%, omdat er soms meerdere plegers bij één geweldsvorm worden genoemd.

53 De genoemde verschillen en patronen zijn statistisch getoetst en hebben een kans (kleiner dan 5%) om op toeval te berusten ($p < .05$)

Figuur 12: aanleiding van het geweld [N=511]⁵⁴

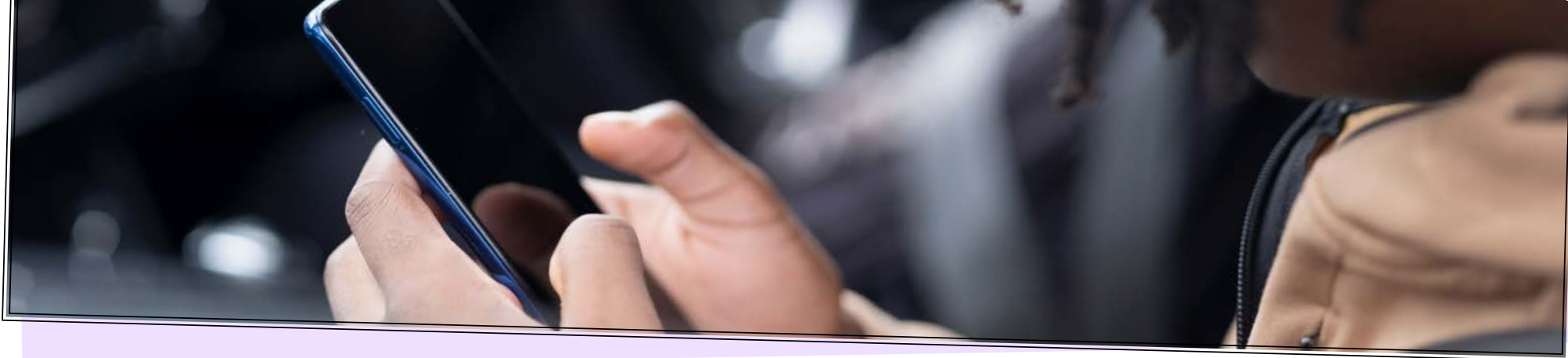

Wat laat dit zien?

- Vanuit de genoemde aanleidingen van het geweld (N=511) komt naar voren dat het grootste aantal chatters (57%) benoemd dat geweld plaatsvindt omdat het nou eenmaal “zo hoort” of “zo gaat”, waarbij zij het vaak linken aan hun cultuur en/of religie. Regelmatig wordt benoemd dat het anders een schande zal zijn voor (voornamelijk) hun familie en/of gemeenschap. Daarnaast wordt ook meermaals (20%) door chatters aangegeven dat het geweld begon of verergerde omdat de familie het contact en/of een relatie met het andere geslacht niet accepteert. Ten slotte geeft ook 15% van de chatters vrij algemeen aan dat zij zich niet voegde naar de normen van de familie en/of gemeenschap en dat zij veelal niet luisterden naar de gestelde regels (figuur 12). Soms wordt in de algemene zin van regels gesproken, maar er worden ook voorbeelden genoemd als kledingvoorschriften, social-media gebruik, alcohol- en / of middelengebruik en

54 Het totaal komt uit op meer dan 100%, omdat er soms meerdere aanleidingen bij één geweldsvorm worden genoemd.

55 Onder de aanleiding van het geweld “Anders” vallen: uit huis (willen) gaan en/of hulp zoeken (n=28), Anders (n=24), familie accepteren zelf gekozen partner niet (n=19), (willen) verbreken van relatie met partner (n=15), Afstappen van religie (n=11), geen kinderen kunnen of willen krijgen (n=4)

zich niet houden aan regels rondom tijdstip voor thuiskomst.

Wat valt op? Aantonbare patronen tussen aanleiding van het geweld vs. vormen van geweld⁵⁶

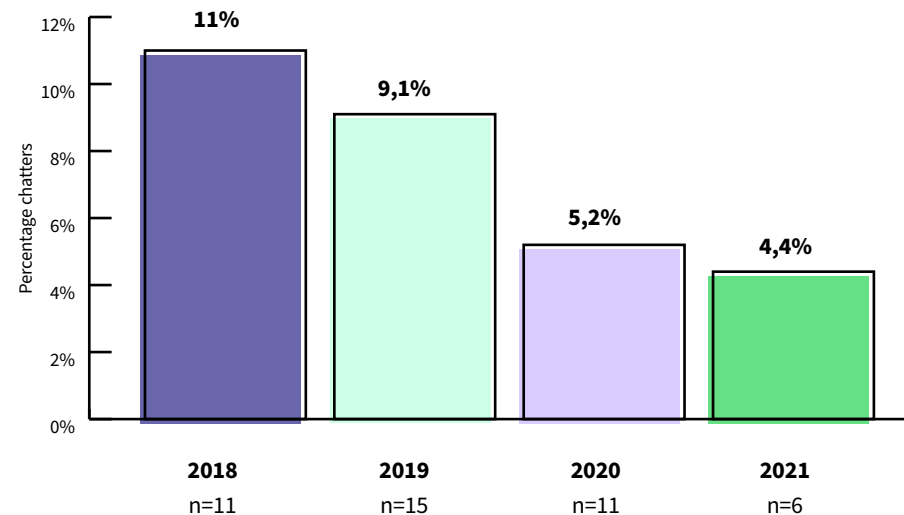
- Wanneer chatters de aanleiding “hoort zo binnen religie en/of cultuur van familie / gemeenschap, anders sprake van schande” noemen, is deze sterk geassocieerd als aanleiding voor de geweldsvorm “niet accepteren van de geaardheid”. 100% van de chatters benoemd dit als aanleiding wanneer zij slachtoffer zijn van de geweldsvorm: niet accepteren van geaardheid.
- Bij de aanleiding “Niet voegen / luisteren naar overige normen van familie” zien we dat er overwegend meer sprake is van psychische en fysieke mishandeling als vorm van geweld, dan de andere vormen van geweld.
- Bij de aanleiding “familie accepteert contact en/of relatie met andere geslacht niet” zien we dat er overwegend meer sprake is van fysieke en psychische mishandeling, verbanning en verstoting en vrijheidsbeperking als vorm van geweld, dan de andere vormen van geweld.
- Bij de geweldsvorm “verbannen en verstoten” valt het op dat vijf aanleidingen relatief vaker voorkomen dan andere aanleidingen. Dit gaat om de volgende aanleidingen:
 - Chatter benoemt algemeen: hoort zo binnen religie en/of cultuur van familie, anders sprake van schande (52%)
 - Familie accepteert contact en/of relatie met andere geslacht niet (24%)
 - Niet willen trouwen (22%)
 - Seks voor het huwelijk, verkrachting en/of (ongetrouwd) zwanger (15%)

⁵⁶ De genoemde verschillen en patronen zijn statistisch getoetst en hebben een kans (kleiner dan 5%) om op toeval te berusten ($p < .05$)

- Uit huis (willen) gaan en/of hulp zoeken (15%)

Ten slotte is er gekeken naar de vormen van geweld over de jaren (2018 t/m 2021). Als de aantallen van de verschillende geweldsvormen worden geanalyseerd, valt er op dat het percentage van ‘Niet accepteren geaardheid’ over de jaren relatief steeds minder op de chat wordt genoemd door chatters ten opzichte van de andere geweldsvormen (figuur 13). Er is een dalende trend aanwezig, terwijl bij de andere geweldsvormen geen duidelijke dalende of stijgende trend te observeren is. In bijlage 2 is er een overzicht van de verdeling van de geweldsvormen over de jaren heen.

Figuur 13: afname geweldsvorm: niet accepteren van geaardheid

4. Wat leert de data ons?

Om de aanpak van schadelijke praktijken te versterken en slachtoffers eerder te signaleren en te beschermen, is het vergaren van kennis en inzicht fundamenteel. Kennis over de slachtoffergroep, trends en ontwikkelingen, maar ook welke hulp- en beschermvragen slachtoffers hebben. In dit onderzoek zijn de gesprekken die slachtoffers hebben gevoerd met zorgprofessionals werkzaam bij de anonieme online hulpverlening van Fier geanalyseerd, oftewel van de Chat met Fier⁵⁷. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de inzichten en geleerde lessen ontleend aan de data. Eerst wordt stilgestaan bij (i) de (de kenmerken van de) slachtoffers die de chat hebben weten te vinden. Vervolgens wordt ingegaan op hetgeen de slachtoffers verteld hebben over (ii) de plegers, (iii) de vormen van geweld, (iv) de aanleiding voor het geweld en tot slot wordt stilgestaan bij (v) de verbanden tussen kenmerken van het geweld.

Kenmerken van slachtoffers – In totaal zijn 268 slachtoffers van schadelijke praktijken geïnccludeerd en zijn hun gesprekken geanalyseerd⁵⁸. Het gaat hoofdzakelijk om vrouwelijke slachtoffers (86%) en net iets minder dan de helft is minderjarig (43%) (figuur 1-2). Uit de gegevens die bekend zijn blijkt dat ongeveer 2 op de 3 een Islamitische achtergrond heeft en bijna 1 op de 5 een Christelijke achtergrond (figuur 3-4)⁵⁹. Dat laatste is opvallend, omdat deze groep volgens experts nauwelijks wordt gezien binnen de traditionele hulpverlening. De anonieme online hulpverlening is derhalve een mogelijkheid om wel in contact te komen met deze groep. Als dieper ingezoomd wordt op een mogelijke (migratie) achtergrond van slachtoffers, dan blijkt dat de meeste slachtoffers een (migratie)achtergrond hebben en meestal vanuit de regio Sub-Sahara-Afrika (38%) of West-Azië (39%). De meest voorkomende landen zijn Marokko, Turkije en Irak. Tot slot bevindt een aanzienlijk deel van de slachtoffers zich in een zogeheten acuut onveilige situatie als ze op de chat komen (38%) (figuur 6). Dit betekent dat er een acute dreiging is en/of dat er jegens hen geweld of dwang wordt toegepast. Dit toont aan dat de anonieme online hulpverlening de mogelijkheid biedt om in een vroeg stadium in contact te komen met slachtoffers en te interveniëren. Uit de data blijkt dan ook dat de slachtoffers veelal met een hulp- en/of beschermvraag komen (figuur 5).

57 Zie ook Hoofdstuk 2 – onderzoeksverantwoording.

58 Zie Hoofdstuk 1 voor de gehanteerde definitie binnen dit onderzoek en Hoofdstuk 2 voor de onderzoeksverantwoording.

59 De focus ligt op de data die bekend zijn, wat betekent dat gegevens die bij een chatter onbekend waren, niet zijn meegerekend in de percentages. Naar verwachting is er mogelijk geen goede weergave van het aantal Nederlandse slachtoffers zonder migratieachtergrond die wel op de Chat komen met dezelfde problematiek, maar niet gekoppeld worden aan schadelijke praktijken.

Directe en indirecte plegers – De slachtoffers benoemen met name hun ouders (78%) en/of hun (schoon)familie (30%) als plegers (figuur 11). Het ligt in de lijn der verwachting dat de slachtoffers met name de ‘directe’ plegers benoemen op de chat. Echter, bij schadelijke praktijken is er in veel gevallen ook een “indirecte” rol weggelegd voor de (extended)⁶⁰ familie en/of de gemeenschap als het gaat om het uitoefenen van dwang, geweld en of het dreigen hiermee. Hier is op de chat niet tot nauwelijks kennis over vergaard, omdat enerzijds slachtoffers er niet over vertellen, anderzijds om de zorgprofessionals achter de chat hier niet tot nauwelijks naar gevraagd hebben. Derhalve is het goed om te beseffen dat slachtoffers in een veilige omgeving als eerste de directe en meest zichtbare plegers benoemen, maar dat voor een adequate inschatting van veiligheid (en zorg) het ook nodig kan zijn om gericht te vragen naar zogeheten indirecte plegers.

(Opeenstapeling van) vormen van geweld - De geweldsvormen die in relatie met schadelijke praktijken het meest in beeld komen zijn vrijheidsbeperking (22%), fysieke mishandeling (19%) en psychische mishandeling (17%) (figuur 7). Waar in de beeldvorming bijvoorbeeld veel wordt gesproken over huwelijksdwang en achterlating, valt op dat deze vormen minder vaak worden genoemd op de chat. Een reden kan zijn dat de eerder genoemde vormen van geweld subtieler van aard zijn, zich meer in het verborgene afspelen en derhalve ook minder snel worden herkend in relatie tot schadelijke praktijken. Toch kunnen vrijheidsbeperkingen ook heel concrete signalen zijn. Zo vertellen verschillende jongeren dat ze enkel naar school mogen en voor de rest geen activiteiten buitenshuis mogen ondernemen of dat ze door het breken van een gestelde regel nu altijd gebracht en gehaald worden naar school (figuur 9). Daarnaast laat de data zien dat twee op de drie slachtoffers twee of meer geweldsvormen benoemt (figuur 8). Hieruit blijkt dat er bij slachtoffers die op de chat komen, veelal sprake is van een opeenstapeling van geweldsvormen. Het is derhalve van belang dat in de praktijk specifiek gevraagd wordt of naast de genoemde vorm van geweld ook andere vormen van geweld spelen. Op deze wijze kan er een betere inschatting gemaakt worden van de veiligheidssituatie om te bepalen wat de vervolgstap is ofwel te bepalen welke vorm van hulp en bescherming nodig is.

Aanleiding van geweld - Binnen de genoemde aanleidingen bij de geweldsvormen benoemd een groot aantal slachtoffers (57%) als aanleiding van het geweld dat “dit zo hoort” binnen de cultuur, gemeenschap en/of hun religie. Oftewel, wanneer ze daar niet aan voldoen, dat ze in dat geval schande brengen over hun familie. Daarnaast wordt ook het niet voegen en luisteren naar de gestelde normen

60 Ook wel de “grootfamilie”. Dus alle familieleden buiten het kerngezin (ouders en kinderen), zoals grootouders, ooms, tantes, neven en nichten.

in 15% van de gesprekken genoemd als aanleiding voor het (dreigen met) geweld (figuur 12). In de gesprekken komen ook vaak opmerkingen voor in de lijn van “dit hoort zo” of “zo gaat het gewoon”. Het slachtoffer problematiseert dit in veel gevallen ook niet, of in ieder geval niet expliciet. Het lijkt er derhalve op dat het slachtoffer dit voor een (groot) deel geïnternaliseerd heeft en de schadelijke praktijken met dergelijke opmerkingen ook lijkt te normaliseren. Dit bemoeilijkt dat slachtoffers zichzelf als zodanig herkennen en op zoek gaan naar hulp en/of bescherming. Een andere veelvoorkomende opmerking is dat het slachtoffer aangeeft zich te schikken naar haar situatie, omdat ze anders schande brengen over de familie. Dit komt in de gesprekken over als een sterk dwangmiddel, waarbij slachtoffers ook herhaaldelijk verwijzen naar de geldende normen en waarden voortkomend uit hun cultuur en/of religie. Het is derhalve van belang om in gesprek met slachtoffers stil te staan en in te zoomen op de rol van cultuur en religie en op (overkoepelende) waardesystemen binnen de familie en/of gemeenschap, maar ook mogelijke slachtoffers te informeren over wat schadelijke praktijken inhouden en hen te wijzen op mogelijkheden tot hulp en bescherming.

Verbanden tussen kenmerken van geweld – In dit onderzoek is ook ingezoomd op mogelijke verbanden tussen de vormen van het geweld afgezet tegen plegers en/of de aanleiding van het geweld en/of de achtergrondkenmerken van slachtoffers. Hieruit komen een aantal interessante inzichten. Ten eerste blijkt dat in de gevallen waarbij de familie het contact en/of relatie van het slachtoffer met het andere geslacht niet accepteert, er overwegend meer sprake is van fysieke en psychische mishandeling, verbanning en verstoting en vrijheidsbeperking als vorm van geweld. Ten tweede blijkt uit de analyse dat wanneer partners van slachtoffers als directe plegers worden genoemd, zij voornamelijk gebruik maken van fysieke en psychische mishandeling of ‘andere’ vormen van geweldspleging je-

gens het slachtoffer. Tot slot vielen bij de geweldvorm “niet accepteren van geaardheid” specifiek een aantal patronen op. Kijkend naar het percentage van het totaal aantal slachtoffers dat zich definieerde als man (11%), is het opmerkelijk dat het in 47% van de gevallen gaat om het “niet accepteren van geaardheid” van het slachtoffer. Ook komt deze geweldsvorm vaak – in tegenstelling tot de andere geweldsvormen – op zichzelf staand voor (90%), oftewel niet in combinatie met een andere geweldsvorm. Ook wordt in deze gevallen benoemd dat de schadelijke praktijken voort komen uit het gegeven dat de plegers hun schadelijke praktijken rechtvaardigen omdat “dit zo hoort” binnen de cultuur en/of religie, en dat er anders sprake is van een schande. Hetgeen dat ten aanzien van deze vorm van schadelijke praktijken ook opvalt, is dat slachtoffers relatief vaak personen uit de sociale omgeving als pleger noemen. Oftewel, vrienden, bekenden of kennissen. Tot slot blijkt uit de analyse dat het percentage van slachtoffers dat op de chat komt en in hun gesprekken spreken over het ‘niet accepteren van hun geaardheid’ over de jaren steeds minder gerapporteerd wordt ten opzichte van andere geweldsvormen (figuur 13). Deze verbanden kunnen houvast en als leidraad dienen voor (eerstelings-) professionals uit het zorg- en veiligheidsdomein om gericht te signaleren, de situatie uit te vragen en een inschatting te kunnen maken welke vervolgstap nodig en mogelijk is.

Samenvattend, de Chat met Fier wordt met name gevonden en benut door een grote, onzichtbare groep slachtoffers die op het moment van chatten zich bevindt in een continue dreigende situatie of een acuut onveilige situatie. De gesprekken die slachtoffers voeren met de zorgprofessionals achter de anonieme online hulpverlening leveren derhalve nieuwe dan wel aanvullende inzichten op, die naar verwachting van meerwaarde kunnen zijn in de aanpak van schadelijke praktijken, bijvoorbeeld als het gaat om de signalering, bescherming en hulpverlening aan slachtoffers.

5. Hoe verhoudt de data zich ten opzichte van de literatuur?

Dit rapport geeft inzicht in de omvang en de kenmerken van schadelijke praktijken, gebaseerd op de data afkomstig van de Chat met Fier. In dit hoofdstuk wordt gekeken hoe de data uit dit rapport zich verhoudt tot recente (wetenschappelijke) literatuur. In dit hoofdstuk wordt specifiek ingezoomd op de (i) sekse van slachtoffers, (ii) plegers, (iii) vormen van geweld, en (iv) de aanleiding voor het geweld.⁶¹

Sekse van slachtoffers

Zowel in dit rapport (figuur 1) als uit eerdere onderzoeken blijkt dat hoofdzakelijk vrouwelijke slachtoffers gesignaleerd worden. De kanttekening die hierbij hoort, is dat diverse onderzoekers, waaronder Smits van Waesberghe (et al.)⁶² en Janssen⁶³ erop wijzen dat de groep mannelijke en non-binaire slachtoffers waarschijnlijk groter is dan nu gezien wordt. Janssen en Sanberg⁶⁴ stellen dat er ook een bias kan zitten in de onderzoeken naar schadelijke praktijken, waardoor er onvoldoende onderzoek is gedaan naar mannelijke dan wel non-binaire slachtoffers. Doordat er minder kennis is over deze laatste twee groepen, krijgen ze ook minder prioriteit en worden ze ook minder snel gesignaleerd en bereikt. Hetgeen de verborgenheid van deze groepen in stand houdt. Het kan derhalve niet uitgesloten worden dat ook bij de Chat met Fier mannelijke en non-binaire slachtoffers onder gerepresenteerd zijn.

Leeftijd van slachtoffers

Uit dit rapport blijkt dat de gemiddelde leeftijd van slachtoffers op 19 jaar ligt. Net iets minder dan de helft is minderjarig (figuur 2). Gebaseerd op andere onderzoeken valt het op dat de groep slachtoffers die ouder is dan 30 jaar, relatief klein is op de chat. Zo wijzen Askari (et al.)⁶⁵ erop dat personen met oudere leeftijd ook slachtoffer worden van schadelijke praktijken. Askari (et al.)⁶⁶ schatten de gemiddelde leeftijd van vrouwelijke slachtoffers van schadelijke praktijken op ongeveer 28 jaar en manne-

lijke slachtoffers op ongeveer 35 jaar. Smits van Waesberghe (et al.) en Drost (et al.)⁶⁷ tonen in hun onderzoek aan dat bepaalde leeftijdscategorieën veelal verbonden zijn aan bepaalde verschijningsvormen van schadelijke praktijken. Zo ligt de gemiddelde leeftijd onder slachtoffers bijvoorbeeld relatief hoger bij huwelijks gevangenschap en bij de zogeheten geweldsvorm ‘verborgen vrouwen’. Op basis van deze onderzoeken is dan ook de verwachting dat binnen dit rapport de groep oudere slachtoffers onder gerepresenteerd zijn en personen die slachtoffer worden van bepaalde verschijningsvormen van schadelijke praktijken niet of in ieder geval minder op de chat komen.

Religieuze achtergrond slachtoffers

Uit dit rapport blijkt dat van de slachtoffers die op de chat komen ongeveer 2 op de 3 een Islamitische achtergrond heeft en bijna 1 op de 5 een Christelijke achtergrond (figuur 3)⁶⁸. Dit levert waardevolle inzichten op, temeer omdat in de literatuur maar mondjesmaat cijfers bekend zijn als het gaat om de religieuze achtergrond van slachtoffers. Zo benoemen Askari (et al.) en Esser (et al.)⁶⁹ 2020 een verband tussen bepaalde verschijningsvormen en religieuze gemeenschappen, maar onderbouwen zij dit niet of nauwelijks met cijfers. Janssen⁷⁰ benoemt dat slachtoffers met een Islamitische achtergrond herhaaldelijk terug te zien zijn in de casuïstiek van het LEC-EGG. Butter en Omlo⁷¹ benoemen hiernaast de Hindoestaanse gemeenschappen, waar volgens hen weinig zicht op is en aandacht voor is, maar kunnen dit ook niet onderbouwen met cijfers. Uit dit rapport blijkt dat enkele slachtoffers met een Hindoestaanse achtergrond bij de chat om hulp gevraagd hebben. Tenslotte, benoemen Askari (et al.), Esser (et al.) en Janssen⁷² meermaals het vermoeden dat er meer slachtoffers van schadelijke praktijken zijn met Joodse of orthodox protestant-christelijke achtergrond dan nu naar voren komt in de cijfers. Dit beeld wordt voor het eerst bevestigd in dit rapport. Zo blijkt een relatief grote groep slachtoffers een Christelijke achtergrond te hebben.

61 In de literatuur staat weinig beschreven over verbanden tussen verschillende karakteristieken van het geweld. Hoewel deze verbanden wel zijn gevonden in de data van de Chat met Fier, wordt deze niet apart besproken (zie Hoofdstuk 3 en 4 voor informatie hieromtrent).

62 Smits van Waesberghe, Sportel, Drost, van Eijk & Diepenbrock, 2014.

63 Janssen, 2018.

64 Janssen en Sanberg, 2013.

65 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

66 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

67 Smits van Waesberghe, Sportel, Drost, van Eijk & Diepenbrock, 2014; Drost, Smits van Waesberghe & Los, 2015.

68 De focus ligt op de data die bekend zijn, wat betekent dat gegevens die bij een chatter onbekend waren, niet zijn meegerekend in de percentages.

69 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019; Esser, ten Voorde & van Nieuwenhuizen, 2020.

70 Janssen, 2013.

71 Butter & Omlo, 2021.

72 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019; Esser, ten Voorde & van Nieuwenhuizen, 2020; Janssen, 2013.

(Migratie)achtergrond slachtoffers

Uit het rapport blijkt dat de meeste slachtoffers die hulp hebben gevraagd bij de Chat met Fier een (migratie)achtergrond hebben en dan meestal vanuit de regio Sub-Sahara-Afrika of West-Azië. De meest voorkomende landen zijn Marokko, Turkije en Irak (figuur 4)⁷³. Het Landelijke Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (vanaf nu: LEC EGG)⁷⁴ benoemt Turkije, Marokko en Syrië als meest voorkomende landen in 2022. Dit komt derhalve grotendeels overeen met de bevindingen in dit rapport. De kanttekening die voortkomt uit onderzoek van Butter & Omlo⁷⁵ is dat er wel aandacht moet blijven voor een breder spectrum aan kwetsbare groepen voor schadelijke praktijken, waaronder (nieuwe) groepen met een migratieachtergrond. Zij en Askari (et al.)⁷⁶ benoemen namelijk dat schadelijke praktijken binnen heel diverse gemeenschappen voorkomen. Bijvoorbeeld Afghaanse, Syrische en Ethiopische gemeenschappen, kleinere groepen zoals de Oeigoeren, Tsjetsjenen en Palestijnen, en groepen afkomstig van de Balkan en de Roma. Op basis van hun bevindingen ligt het in de lijn der verwachting dat bepaalde migrantengemeenschappen onder gerepresenteerd zijn als het gaat om de dataset van de chat.

Plegers

Slachtoffers die op de Chat met Fier komen, benoemen met name hun ouders en/of hun (schoon) familie als plegers (zie figuur 11). In de literatuur zijn geen duidelijke cijfers beschikbaar over plegers, maar er wordt in de literatuur niettemin eensgezind gesproken over de ‘indirecte’ rol van de ‘extended’⁷⁷ familie en/of gemeenschap als het gaat om het uitoefenen van dwang, geweld of het dreigen hiermee. Zo benadrukken Janssen (et al.) en Askari (et al.)⁷⁸ dat schadelijke praktijken een collectief aspect kennen waarbij er vaak sprake is van meerdere plegers. Zowel op een directe als indirecte wijze. Ze benoemen dat ouders vaak een collectieve druk van buiten ervaren, bijvoorbeeld

73 De focus ligt op de data die bekend zijn, wat betekent dat gegevens die bij een chatter onbekend waren, niet zijn meegerekend in de percentages. Naar verwachting is er mogelijk geen goede weergave van het aantal Nederlandse slachtoffers zonder migratieachtergrond die wel op de Chat komen met dezelfde problematiek, maar niet gekoppeld worden aan schadelijke praktijken.

74 Jaarverslag 2022 van het Landelijke Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld, 2022.

75 Butter & Omlo, 2021.

76 Butter & Omlo, 2021; Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

77 Ook wel de “grootfamilie”. Dus alle familieleden buiten het kerngezin (ouders en kinderen), zoals grootouders, ooms, tantes, neven en nichten.

78 Janssen, ten Voorde, Houben, & Verheijen, 2021; Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

door sociale druk die uitgeoefend wordt door familie vanuit het buitenland. Kijkend naar de literatuur is de verwachting dat er mogelijk ook bij de slachtoffers uit de data meer dan nu naar voren komt, er sprake is van meerdere (in)directe plegers. Een verklaring voor deze missende informatie zou kunnen zijn dat enerzijds de slachtoffers voornamelijk spreken over hun voorliggende en ‘directe’ pleger en dat anderzijds de zorgprofessionals achter de Chat hier minder aandacht aan besteden en hierop doorvragen.

Aanleiding van het geweld

Slachtoffers die op de Chat met Fier komen benoemen meerdere aanleidingen waarom (de dreiging van) het geweld gebeurt. Bijvoorbeeld het contact en/of een relatie met het andere geslacht zonder goedkeuring (20%) of het niet luisteren naar de gestelde regels en normen van de familie en/of gemeenschap (15%)⁷⁹ (figuur 12). Butter & Omlo⁸⁰ en Janssen⁸¹ benoemen meerdere aanleidingen die ook herhaaldelijk zichtbaar zijn in de data. Deze aanleidingen staan in directe verbinding met normen en waarden van de familie en/of gemeenschap die onder gekoppeld zijn aan opvattingen over genderrollen, seksualiteit en de verhoudingen tussen man en vrouw. Wat echter sterk naar voren komt vanuit de data in vergelijking met de literatuur, is dat het grootste aantal chatters (57%) benoemd dat geweld plaatsvindt omdat het nou eenmaal “zo hoort” of “zo gaat”, waarbij zij het vaak linken aan hun cultuur en/of religie. Dit benadrukt hoezeer slachtoffers hetgeen wat hen overkomt normaliseren. De data van de Chat levert hiermee een belangrijk inzicht voor in de aanpak en gespreksvoering met slachtoffers van schadelijke praktijken.

Vormen van geweld

Uit het rapport blijkt dat slachtoffers die op de Chat komen met name vrijheidsbeperking (22%), fysieke mishandeling (19%) en psychische mishandeling (17%) noemen als vorm van geweld (zie figuur 7). Askari (et al.)⁸² geven verschillende cijfers en schattingen over verschillende geweldsvormen die relateren aan schadelijke praktijken. Deze cijfers gaan veelal in op een aantal specifieke geweldsvormen, zoals huwelijksdwang, achterlating, huwelijks gevangenschap en de problematiek rondom

79 Soms wordt in de algemene zin van regels gesproken, maar er worden ook voorbeelden genoemd als kledingvoorschriften, social-media gebruik, alcohol- en / of middelengebruik en zich niet houden aan regels rondom tijdstip voor thuiskomst.

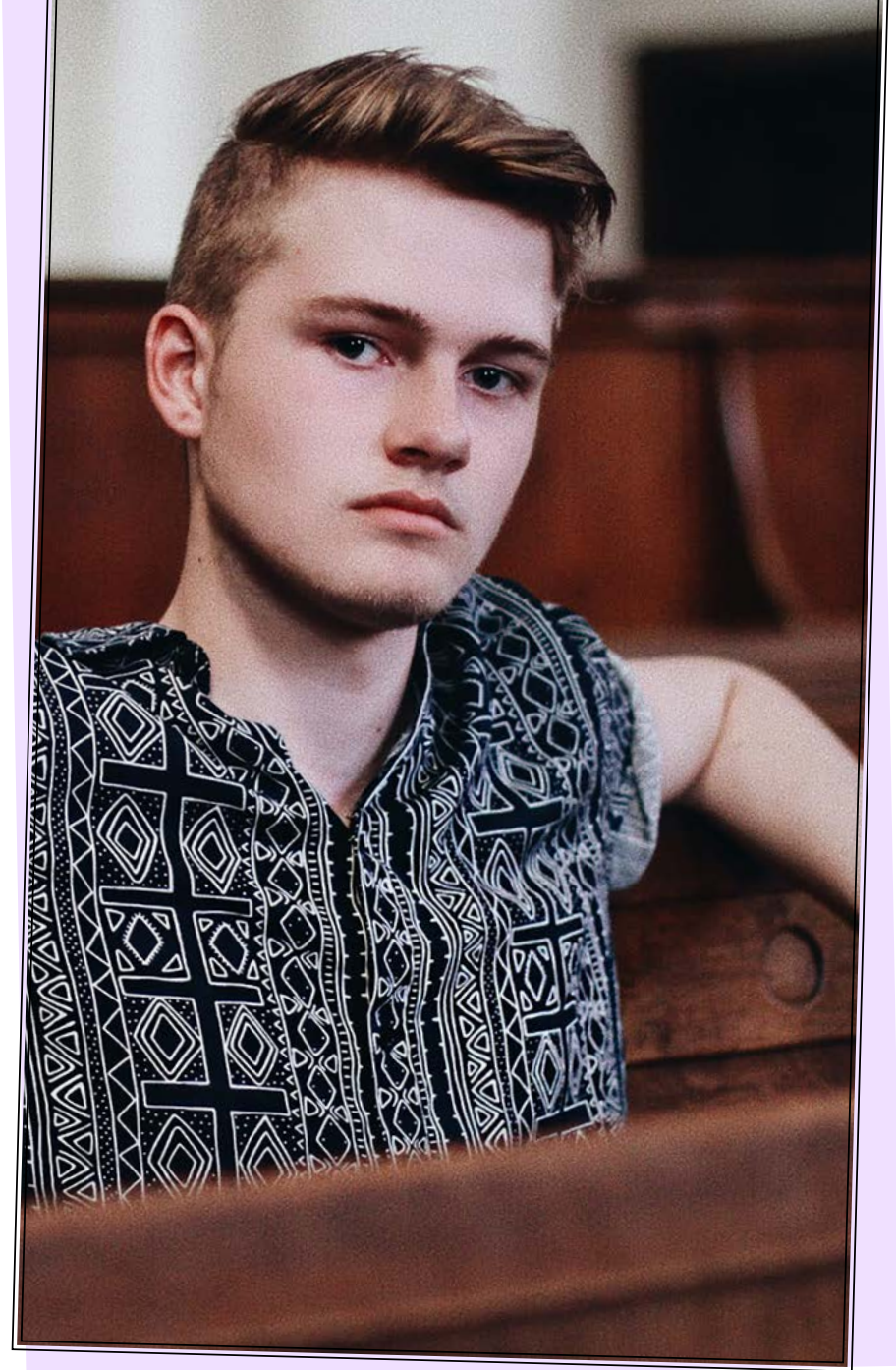
80 Butter & Omlo, 2021.

81 Janssen, 2017.

82 Askari, Dekkers, van Eeden & de Nooijer, 2019.

verborgen vrouwen. Maar zij gaan niet specifiek in op de (controle)middelen en vormen van geweld die ingezet worden, zoals vrijheidsbeperkingen, fysieke- en psychische mishandeling. Hetgeen een vergelijking in de weg staat met de resultaten uit dit onderzoek (figuur 9). Dit ligt anders als het gaat om het jaarverslag van het LEC-EGG⁸³. Hierin staat benoemd dat in de periode van 2019-2022 bedreigingen en mishandelingen telkens de grootste categorie vormden. Inzake vrijheidsbeperking spreken zij enkel over wederrechtelijke vrijheidsbeneming, waarvan het percentage zeer laag is (1-3%). De data afkomstig van de chat, levert derhalve nieuwe inzichten op en laat op punten ook een ander beeld zien dan hetgeen er nu bekend is.

Concluderend levert dit rapport nieuwe inzichten op als het gaat om schadelijke praktijken. Bijna op elk hierboven besproken thema, verrijkt dit rapport de kennispositie. Een kennispositie die nodig is als fundering om te komen tot een effectieve aanpak.

83 Jaarverslag 2022 van het Landelijke Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld, 2022.

6. Conclusie en aanbevelingen

Schadelijke praktijken vormen een grove inbreuk op de fysieke, psychische en soms ook seksuele integriteit van slachtoffers. Het probleem van schadelijke praktijken wordt ernstig onderschat, zo blijkt uit dit onderzoek. Overeen periode van vier jaar hebben meer dan 250 slachtoffers van schadelijke praktijken hulp gezocht via de anonieme, online hulpverlening van de Chat met Fier. Veel van hen bevinden zich op het moment van chatten in een onveilige situatie en worden niet of onvoldoende gezien en geholpen. Dat een (aanzienlijk) deel van de slachtoffers niet gezien wordt door de traditionele hulpverlening en opsporingsinstanties is onacceptabel en hier moet op structurele en duurzame wijze verandering in komen.

Zicht op de aard en omvang van schadelijke praktijken alsmede op mogelijke trends en ontwikkelingen vormt ook de basis van effectief beleid. De behoefte aan meer zicht staat dan ook opgenomen in het beleid van afgelopen jaren. Het meest prominent kwam dit naar voren in de Actieagenda Schadelijke Praktijken⁸⁴, die begin dit jaar is afgerond. En hoewel de Actieagenda (deels) opgevolgd is door het Meerjarenplan Zelfbeschikking (2022-2025)⁸⁵ staat hierin niet als aandachtspunt om verder te investeren in kennis omtrent de aard en omvang van schadelijke praktijken. Een lacune, temeer omdat dit als een duidelijk aandachtspunt naar voren kwam in het laatste verkenningrapport van Omlo & Butter⁸⁶. Zo wordt onder meer benoemd dat een effectieve aanpak van schadelijke praktijken vraagt om het in kaart (blijven) brengen van ontwikkelingen en trends betreffende de verschijningsvormen van en kwetsbare groepen voor schadelijke praktijken én het landelijke bundelen van deze kennis en hierbij het tegengaan van de versnippering. Het Meerjarenplan ziet hier onvoldoende op toe, met het gevolg dat er een zorgelijke situatie lijkt te ontstaan waarin de aandacht en prioritering van de aanpak van schadelijke praktijken verder zal afnemen, met het gevolg dat slachtoffers ongezien en onbeschermd blijven. Een vervolg op het behouden en door-ontwikkelen van een bredere en adequate aanpak op gebied van schadelijke praktijken is noodzakelijk en dit rapport wil bijdragen aan meer (politieke) aandacht en prioriteit voor dit onderwerp, alsmede aan het versterken van de basis voor een effectieve aanpak. De kernboodschap van dit rapport is daarom als volgt:

84 Actieagenda Schadelijke Praktijken van het Ministerie van Volksgezondheid, ;

85 Meerjarenplan Zelfbeschikking 2022-2025 in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2022.

86 Omlo & Butter, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2021. Welzijn en Sport, 2020.

Er is politieke aandacht en daadkracht nodig gericht op het voorkomen, signaleren en beschermen van slachtoffers van schadelijke praktijken en het stoppen van plegers.

De bevindingen van dit onderzoek resulteren ook in vier specifieke aanbevelingen, in lijn met het doel dat slachtoffers de hulp krijgen die ze verdienen en plegers worden gestopt, maar ook om te bepalen waar preventie en/of maatregelen nodig zijn om nu en in de toekomst schadelijke praktijken te voorkomen. Opdat elk persoon in Nederland vrij van schadelijke praktijken kan opgroeien en leven.

1. Werk toe naar een eenduidige definitie ten behoeve van versterken kennispositie

Een effectieve aanpak is gebaat bij een sterke kennispositie. Dit onderzoek poogt hieraan bij te dragen. Een van de uitdagingen binnen dit onderzoek is dat er geen eenduidige definitie bestaat van schadelijke praktijken. Dit heeft de vergaring van de data bemoeilijkt⁸⁷. Een eenduidige definitie zou derhalve bijdragen aan een betere afbakening van de doelgroep en het in- en excluseren van gesprekken, opdat er een schonere dataset opgeleverd kan worden op basis waarvan betere (en diepere) analyses uitgevoerd kunnen worden. Hiertoe liggen mogelijkheden. Deze nemen toe wanneer over de jaren steeds meer gesprekken worden gevoerd en toegevoegd worden aan het databestand. Ook kan op basis van een eenduidige definitie de labeling van zorgprofessionals achter de chat aangescherpt worden. Op deze wijze worden gesprekken die zien op schadelijke praktijken accurater gelabeld en wordt de kans vergroot dat minder gesprekken worden gemist. Op deze manier kan gericht geïnvesteerd worden op het verbeteren van de kennispositie inzake schadelijke praktijken, zodat het beleid en de aanpak verder aangescherpt kunnen worden. Deze overwegingen leiden tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 1:

Aan de staatssecretaris van VWS en de minister van SZW wordt aanbevolen om in samenwerking met landelijke kennispartners toe te werken naar een eenduidige definitie, ten behoeve van het verduidelijken en versterken van de kennispositie en daarmee de aanpak van schadelijke praktijken.

87 Zie ook Hoofdstuk 2 – onderzoeksverantwoording.

2. Draag gezamenlijk bij aan een informatie gestuurde aanpak

Deze aanbeveling sluit aan op de bovenstaande aanbeveling. De kennis die voortkomt uit de analyse van de gesprekken die slachtoffers voeren met zorgprofessionals kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de signalering, bescherming en het stoppen van schadelijke praktijken. Hiervoor is het nodig dat de vergaarde kennis ook daadwerkelijk haar weg weet te vinden naar het voeden, onderbouwen en/of bijsturen van (landelijke) trainingen, (beleids)maatregelen en initiatieven die er zijn in de aanpak van schadelijke praktijken. Eenduidigheid hierin, zoals hierboven beschreven, is daarin noodzakelijk. Herhaaldelijk komt namelijk naar voren dat de versnippering van de kennis en hulpverlening verwarrend is voor zowel professionals als slachtoffers. Het bundelen, door-ontwikkelen en stroomlijnen van kennis over schadelijke praktijken is cruciaal en nodig voor een adequate aanpak en landelijke bewustwording over schadelijke praktijken. Deze overwegingen leiden tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 2:

Aan de staatssecretaris van VWS en de minister van SZW wordt aanbevolen om de regie te nemen op het bevorderen van de samenwerking tussen de (landelijke) kennispartners- en hulpverlenersinstanties met het doel de krachten en kennis verder te bundelen in het belang van de aanpak van schadelijke praktijken.

3. Zet in op het zien en bereiken van onzichtbare kwetsbare groepen

Uit zowel de hier gepresenteerde data als de literatuur komt duidelijk naar voren dat bepaalde - voor schadelijke praktijken - kwetsbare groepen onvoldoende in beeld zijn en hun weg naar de (anonieme online) hulpverlening niet kunnen vinden. Aandacht voor, en kennis over, deze groepen ontbreekt. Denk hierbij aan slachtoffers ouder dan 30 jaar, mannelijke en non-binaire slachtoffers, slachtoffers uit gemeenschappen die Nederland binnenkomen omdat ze gevlucht zijn, en slachtoffers afkomstig uit bijvoorbeeld Hindoestaanse, Joodse, en Sinti- en Roma gemeenschappen. Hier kunnen zowel interne als externe factoren dan wel specifieke drempels van op invloed zijn. Onderzoek naar deze factoren en drempels is nodig om te bepalen of en welke aanpassingen nodig zijn om (anonieme online) hulpverlening voor deze groepen ook beschikbaar en bereikbaar te maken, zodat deze groepen ook de hulpverlening zelf weten te bereiken. Deze overwegingen leiden tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 3:

Aan de staatssecretaris van VWS en de minister van SZW wordt aanbevolen om te investeren in onderzoek naar specifieke groepen en hun (hulp)behoeften, zodat deze groepen beter bereikt kunnen worden door en in beeld kunnen komen bij de hulpverlening.

4. Versterk de rol van anonieme online hulpverlening

De Chat met Fier toont aan dat anonieme online hulpverlening een waardevolle bijdrage kan leveren aan het bieden van hulp en bescherming aan slachtoffers van schadelijke praktijken. De vervolgstap is om op basis van dit onderzoek na te gaan hoe de anonieme online hulpverlening landelijke gepositioneerd en gefinancierd dient te worden met het oog op het bereiken van de gehele doelgroep en in het licht van het onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van de staatssecretaris van VWS gericht op laagdrempelige hulpverlening.⁸⁸ Er dient onderzocht te worden hoe de anonieme online hulpverlening optimaal ingericht kan worden op de behoeftes van slachtoffers, hoe de samenwerking met specialistische organisaties op het terrein van schadelijke praktijken verder versterkt kan worden en te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om effectiever van anonieme hulp naar face to face hulp te komen, met het doel meer bescherming te kunnen bieden. Tot slot is het van belang dat ook nieuwe dan wel onderbelichte - voor schadelijke praktijken - kwetsbare groepen hun weg weten te vinden naar de anonieme online hulpverlening met het doel dat ze geholpen en beschermd worden. Hier liggen kansen. Deze overwegingen leiden tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 4:

Aan de staatssecretaris van VWS wordt aanbevolen om de anonieme online hulpverlening op een wijze in te richten dat alle slachtoffers van schadelijke praktijken deze vorm van hulpverlening kunnen en weten te bereiken en dat de anonieme online hulpverlening optimaal op hen is ingericht.

88 De Wildt, Steketee & Compagner, 2023.

Bibliografie

- Askari, L., Dekkers, M., van Eeden, Q. & de Nooijer, A. (2019). *Verkenning 'schadelijke traditionele praktijken': Voor een samenhangende aanpak van praktijken die zelfbeschikking beperken* [Rapport]. Andersson Elffers Felix. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/12/16/verkenning-schadelijke-traditionele-praktijken>.
- Bakker, H. & Storms, O. (2022). *Factsheet De Meldcode bij (vermoedens van) eengerelateerd geweld* [Factsheet]. Movisie. <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2022-03/De%20meldcode%20bij%20%28vermoedens%20van%29%20eengerelateerd%20geweld%20maart%202022.pdf>
- Brenninkmeijer, N. V., Geerse, M. T., & Roggeband, C. M. (2008). *Eengerelateerd geweld in Nederland: Onderzoek naar de beleving en aanpak van eengerelateerd geweld*. VU Vrije Universiteit.
- Butter, E. & Omlo, J. (2021). *Een verkennend onderzoek naar de preventieve aanpak van schadelijke praktijken in Nederland. Over witte vlekken in het beleid en effectieve interventies* [Onderzoek]. Bureau Omlo. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-4f4284bd-773e-43c5-9209-f82d6ac7bfe0/pdf>
- De Wildt, R., Steketee, M. & Compagner, M. (2023). *Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties* [Onderzoek]. Verwey-Jonker Instituut. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-f345c6afc98fe1a06150f3ed53bc1323c1e48fed/pdf>
- Drost, L., Smits van Waesberghe, E., Los, V. (2015). *Opgesloten in eigen huis. Een onderzoek naar aard en omvang van verborgen vrouwen in Den Haag* [Onderzoek]. Verwey-Jonker Instituut. <https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/publicaties/2015/07/08/opgesloten-in-eigen-huis>
- Esser, L.B., ten Voorde, J.M. & van Nieuwenhuizen, N.M.J. (2020). *De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief* [Rapport]. Universiteit Leiden. <https://scholarlypublications.universiteit-leiden.nl/access/item%3A2966657/view>
- Janssen, J. (2009). *Analyse van mogelijke eorzaken: het gebruik van de checklist en de inzet van externe deskundigen. Een onderzoek naar casuïstiek uit 2006. Deelrapport 2* [Rapport]. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Ministerie van Justitie en Veiligheid & Landelijk Expertise Centrum Eengerelateerd Geweld. <https://www.ndfr.nl/content/blg-81343>
- Janssen, J., Sanberg, R. & Van der Sluis, D. (2011). Virtual honour: Violating and restoring family honour through the Internet. *Cahiers Politicestudies*, 3(20). 275.
- Janssen, J. (2013). De rol van religie bij het afbakenen, verklaren en aanpakken van eengerelateerd geweld. *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid*, 4(1), 5-15.
- Janssen, J. & Sanberg, R. (2013). Als de nood aan de man komt. Slachtofferschap van mannen bij eengerelateerd geweld. *Justitiële Verkenningen*, 39 (5), 61-79.
- Janssen, J. (2017). *Focus op eer. Een verkenning van eorzaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Boom Criminologie.
- Janssen, J. (2018). Eengerelateerd geweld rond asielzoekerscentra. *Het Tijdschrift voor de politie*, 80(6), 40-41.
- Janssen, J. H. L. J., ten Voorde, J., Houben, F., & Verheijen, G. (2021). Deelneming bij eengerelateerd geweld. *PROCES*, 2021(6), 361-370. https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/proces/2021/6/PROCES_0165-0076_2021_100_006_003
- Kleijwegt, M. (2019). *Kwetsbaar: Meisjes in de gevarenzone* [Rapportage]. Gemeente Amsterdam. <http://margalithkleijwegt.nl/media/rapportage-voor-de-gemeente-amsterdam-over-meisjes-in-de-gevaarzone/>
- Landelijke Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (2022). *Terugblik: jaarverslag van het Landelijke Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld op 2022* [Jaarverslag] <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/onderwerpen/eengerelateerd-geweld/2022/lec-egg-jaarverslag-2022.pdf>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Justitie en Veiligheid & VNG (2019). *Programma Geweld Hoort Nergens Thuis Tweede voortgangsrapportage* [Rapport]. <https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/rapporten/2019/07/03/geweld-hoort-nergens-thuis-tweede-voortgangsrapportage>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2020). *Actieagenda Schadelijke Praktijken* [Beleidsnota]. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2020/02/18/actieagenda-schadelijke-praktijken>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2022). *Routekaart schadelijke praktijken*. <https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/publicaties/2022/03/03/routekaart-schadelijke-praktijken>
- Smits van Waesberghe, E., Sportel, I., Drost, L., van Eijk, E., Diepenbrock, E., (2014). *Zo zijn we niet getrouwd. Een onderzoek naar omvang en aard van huwelijksdwang, achterlating en huwelijkse gevangenschap* [Onderzoek]. Verwey-Jonker Instituut. https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/7414_Zo-zijn-we-niet-getrouwd_web-1.pdf
- Smits van Waesberghe, E., Feiten, H., Drost, L., Taouanza, I. & Vijlbrief, A. (2017). *Dilemma's van hulpverleners bij gedwongen partnerkeuze en relatievorming: Onderzoek naar hulpverlening* [Rapport]. Verwey-Jonker Instituut. <https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/rapporten/2017/07/01/dilemmas-van-hulpverleners-bij-gedwongen-partnerkeuze-en-relatievorming>
- United Nations (2022). *SDG Indicators: Regional groupings used in Report and Statistical Annex*. <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/regional-groups/>
- Van Dijke, A. & Terpstra, L (2010). *De dochters van Zahir. Tussen traditie en wereldburgerschap*. Uitgeverij SWP.
- Van Gennip, C.E.G. (2022, 4 november). *Meerjarenplan Zelfbeschikking 2022-2025* [Kamerbrief]. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-3b9102b9c8cdaab53c4dbb6eab4f4d6dd45c885f/pdf>

Bijlage 1

Tabel 1. Geïsoleerd of gelijktijdig voorkomen van geweldsvormen, per geweldsvorm

Geïsoleerd of gelijktijdig voorkomen van geweldsvormen	Anders	Fysieke mishandeling	Huwelijksdwang	Niet accepteren geaardheid	Psychische mishandeling	Verbannen/verstoten	Vrijheidsbeperking
Solitair	7 (28.0 %)	3 (6.4 %)	16 (22.5 %)	17 (89.5 %)	7 (23.3 %)	9 (47.4 %)	28 (49.1 %)
Twee geweldsvormen tegelijk	8 (32.0 %)	16 (34.0 %)	24 (33.8 %)	2 (10.5 %)	14 (46.7 %)	2 (10.5 %)	13 (22.8 %)
Drie geweldsvormen tegelijk	7 (28.0 %)	19 (40.4 %)	18 (25.4 %)	0 (0.0 %)	3 (10.0 %)	4 (21.1 %)	12 (21.1 %)
Vier of meer geweldsvormen tegelijk	3 (12.0 %)	9 (19.1 %)	13 (18.3 %)	0 (0.0 %)	6 (20.0 %)	4 (21.1 %)	4 (7.0 %)
Totaal	25 (100 %)	47 (100 %)	71 (100 %)	19 (100 %)	30 (100 %)	19 (100 %)	57 (100 %)

Bijlage 2

Tabel 2. Geweldsvormen verdeeld over de jaren

	2018	2019	2020	2021 t/m september
Vrijheidsbeperking	20 (20.6 %)	35 (21.1 %)	52 (24.6 %)	30 (21.9 %)
Fysieke mishandeling	11 (11.3 %)	41 (24.8 %)	31 (14.7 %)	34 (24.8 %)
Psychische mishandeling	15 (15.5 %)	25 (15.2 %)	45 (21.3 %)	21 (15.3 %)
Huwelijksdwang	16 (16.5 %)	27 (16.4 %)	36 (17.1 %)	19 (13.9 %)
Verbannen/verstoten	8 (8.2 %)	16 (9.7 %)	11 (5.2 %)	12 (8.8 %)
Niet accepteren geaardheid	11 (11.3 %)	15 (9.1 %)	11 (5.2 %)	6 (4.4 %)
Anders	16 (16.5 %)	6 (3.6 %)	25 (11.8 %)	15 (10.9 %)
Totaal	97 (100.0 %)	165 (100 %)	211 (100.0 %)	137 (100.0 %)

FIER

Veilige Veste Leeuwarden
Holstmeerweg 1
8936 AS Leeuwarden

Veilige Veste Rotterdam-rijnmond
Burgemeester schalijlaan 70
2908 LS Capelle a/d IJSSEL

Algemene vragen: 058 - 215 70 84
E-mail: info@fier.nl

Advies & aanmeldingen: 088 - 20 80 000 of
aanmeldingen@fier.nl (24/7 bereikbaar)

www.fier.nl